Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 210 (11107) | 1979 чылдың сентябрь 9, воскресенье | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 кеп

ХООРАЙНЫҢ ТУГУНДА ОРДЕН

ИЖЕВСК. (СЭТА). Совет Удмуртиянның найысылалынга Октябрь Революциязы орденни сентябрь чедиде тывыскан. Ажылчы чоннарының революсчу болгаш күш-ажылчы ачы-хавыяалары дээш, Ада-чурттуң Улуг дайынынга немец-фашистиг эжелекчилерни чылча шаварын хандырарынга оларның салыышкыны, ажылдагый болгаш культура тургузуушкунунга чедиишкиннери дээш ол бедик шаңнал-биле бо хоорай шаңнаткан.

Металлургтарның Культура ордузунга партиянын хоорай комитединиң болгаш улус депутаттарының хоорай Совединиң партия болгаш хөй-ниитии организацияларының, күш-ажылчы коллективтериниң төлөлекчилери-биле каттышкан байырлыг хуралы болган.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри Совет Эвилелиниң Маршалы Д. Ф. Устинов ол хуралга чүве чугаалап тура, СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, эш Л. И. Брежневтиң өмүзээнинден Төрээн чурттуң бедик шаңналы-биле холбаштыр чыылганнарга байыр чедирген.

Ижевскини Октябрь Революциязы орден-биле шаңнааны ханы утка-биле долдунган деп, оратор чугаалаан. Бистиң чуртувустуң бүгү улустарынында мышкаш, удмурт улустуң салым-чолунда бүгү эң чырыткылыг, өөрүшкүдүг, аас-кежиктиг түүлдер Октябрьның социалистиг Улуг революциязы-биле холбаалыг. Совет эргелгырганың чылдарында Удмуртия чечектелген автономнуг социалистиг республика апарган, чурттуң эң сайыраңгай үлетпүрлүг районнары-биле чаңгыс одурутда болу бергеп. «Ижтяжбуммаш», «Нефтемаш», радиозавод, подшипник заводу дээн ышкаш улуг будуруулелер болгаш оон-даа өскелер мында тургустунган. Автономнуг республиканың найысылалы— Ижевск чартык миллион кижи чурттакчылыг хоорай апарган.

Ажыл-агый тургузуушкунунуң айтырыгларынга, делегейниң амгы бәйдәлының айтырыгларынга Д. Ф. Устинов доктааган.

Чугаазының түнелиннде Д. Ф. Устинов ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлының номчаан, диңмиттиг адыш часкаашкыннары болуп турда Октябрь Революциязы орденни Ижевскиниң тугунга кадап берген.

Эш Д. Ф. Устиновтуң чугаазын улуг кичээнгей-биле дыңнаан болгаш үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыннары хөй удаа үзе кирип турган.

Хоорайның ажылчы чоннарының революсчу, күш-ажылчы болгаш дайынчы ачы-хавыязын бедин-биле үнелээн дээш СЭКП Төп Комитединиге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниге, Леонид Ильич Брежневке чүректиң ханызындан өөрүп четтириишкиннерни хуралга чүве чугаалаанар илергейлээн. Будуруулгениң ажыктын болгаш ажылдың шынарын бедидер дээш, СЭКП-ниң XXV съездиниң төөгүлүг шиитпирлерин, оңгу беш чылдың онаалдаларын амыдыралга боттандырар дээш бүгү улустуң демиселлинге Удмуртияның болгаш оон найысылалының ажылчы чоннары төлептиг үлүг-хуузун киирерин олар бүзүрелдиг чугаалап турганнар.

Байырлыг хуралдың киржикчилери СЭКП Төп Комитединиге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниге, эш Л. И. Брежневке байырлыг чагааны бедик кедүрлүүшкүн-биле хүлээп алган.

КОСМОС МААДЫРЛАРЫНГА ШАҢНАЛДАРНЫ ТЫВЫСКАНЫ

Космосту шинчилээриниң болгаш шиңгээдип алырының чыл демдеглелинде чаа чырыткыланчак арын киир бижиттинген. Совет космонавтылар В. А. Ляхов биле В. В. Рюмин космос делгеминге төөгүде эң үр — 175 хонук ужудуушкунну чедиишкиниг эрттиргеп.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев сентябрь 7-де Совет Эвилелиниң бедик шаңналдарын космостуң маадырларынга Кремльге барып тывыскан.

Залга эштер В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. Н. Косыгин, К. У. Черненко, Г. А. Алиев, П. Н. Демичев, М. С. Соломенцев, Н. А. Тихонов, И. В. Капитонов, В. И. Долгих, М. В. Зимянин, М. С. Горбачев, ол ышкаш СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы А. М. Александров, СЭКП ТК-ның килдис эргелекчизи И. Д. Сербин, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. П. Георгадзе, Космонавтылар белеткээриниң Ю. А. Гагарин аттыг төвүнүң начальнигиниң оралакчызы ужар үүлдүң генерал-майору А. А. Леонов олар турган.

Эш Л. И. Брежнев шаңналдар тыпсып тура чүве чугаалаан.

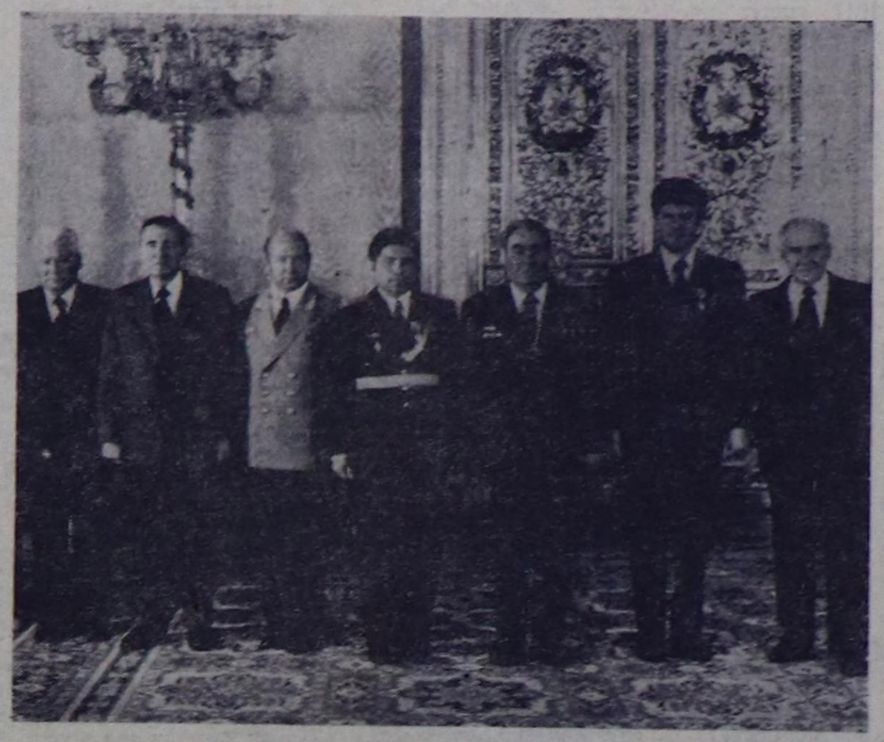

Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Эргим эштер!

Бөгүн маңаа, Кремльге, космостуң эрес-дилим маадырларынга, бызыг тура-соруктуг совет кижилерге, коммунистер Владимир Афанасьевич Ляховка болгаш Валерий Викторович Рюминге бистиң улуг Төрээн чуртувус болгаш оон оолдары дээш сеткилдиг ханызындан өөрүшкү болгаш чоргаарланыышкын-биле байыр чедирип тур бис.

Бистер шуптувус, Совет Эвилелинде, харын-даа бүгү делегейде миллион-миллион кижилер-биле кады, олариың чижеглежир түве чок ужудуушкунун хайгаарап келгеи бис. Ында, орбитада ажылхеректер канчаар чоруп турарын барык чартык чыл хүнүүн сонуургап турдувус. Ынчангаш сонуургаан ол айтырыышка харыы кылдыр: «Эр-хейлер, эрес-шоваа болгаш бүзүрелдиг чоруп турарлар, тергиин эки, шевергин ажылдап чоруурлар!» дээн сөстерни дыңнап турдувус.

Боттарының болган чок-ла кедергей берге байдалдарда болуп, 175 хонук уламчылаан ужудуушкунун эштер Ляхов биле Рюмин харын чараш, шевергин, билдилиг болгаш маадырлыг эрттиргеннер.

Бо ужудуушкун — аная-ла үргүлчүлелиниң талазы-биле рекорд болгаш аная-ла улуг эртем ажылы эвес болдур ийин. Сөстүң долу утказы-биле маадырлыг ёорук-тур — эртемниң болгаш кижиниң маадырлыг чоруу-дур.

Совет космонавтларының кайгамчык кижизиг шынарларын, оларның маадырлыын, шыдамыккайын, хей-аът киришкиниин, кайгамчык белеткелдиин болгаш ажыл-херекке хызыгаар чок бердингенин хөй удаа болур-чогуурубиле үнелеп келген бис. Бөгүн ону кажангызындан-даа артык эки болган деп чугаалап болур бис.

Эштер Ляхов биле Рюминиң чартык чыл ужудуушкуну Черниң кижизиниң космосту шинчилээриниң болгаш шиңгээдип алырының аажок улуг херээнге төөгүлүг үеча-да болу берген деп санаарының бүгү барымдаазы бар. Бо дээрге чөөрби ажыг чыл дургузунда үүү кылдыныгының бүзүрелдиг түңнели-дир, оон-биле кады — келир үеже улуг шураашкын-дыр.

Космоска кижиниң үр, харын-даа доктаамал ажыл-чорудулгазының боттуг байдалдарының барының дугайында, келир үеде сылдыстар арызына ужудуушкуниларының ужудуп үнер туружу тургустунуп турар аянныг кылдыр ам хөй-хөй чурттарда специалистериң чугаалап турары таварылга эвес-ле болгай.

Совет эртемнин, совет техниканың, совет кижилериң мергежилиниң болгаш эрес-маадыр чоруунуң бо хайгаарыктыг чедиишкиниге бөгүн бистериң аравыста турар ышкаш кылдыр сагындырар Сергей Павлович Королев биле Юрий Алексеевич Гагарин кайы хире өөрүүр турдулар ийиен! Ляхов биле Рюминиң ужудуушкуну — космостуң ол өндүр улуг баштайгы шиңгээдип алыкчыларының боттарының амы-тывын берген херээнинг чырыткыланчак үргүлчүлели-дир.

Мооң-биле кады делегей болза, космос херектериге делегейниң кады ажылдажылгазының аргалары аажок улуунуң чаа тодаргай бүзүрелдилгезин алган. Орбита комплекизиниң бортунга боттарының шенелделерин ССРЭ-ниң, Чехословакияның, Польшаның, ГДР-ниң, Болгарияның болгаш Францияның эртемденнери кылганнар-даа болгай. Космоска эртемнериң шуут делегей академиязы ажылдап турганы ол ышкажыл! Кижи төрелгетениң депшилгезиниң нүүрүнде ол тайбың кады ажылдажылга моон сонгаардаа калбарган болгаш быжыккан турары күзенчиг-дир.

Эргим эштер Ляхов биле Рюмин! Космоска ужудуушкуннуң төөгүзүнде орбитаның «Салют-6» — «Союз» дээр эртем-шинчилел комплекизиниң бортунга эң үр ужудуушкуннуң программазын чедиишкиниг күүсеткениңер база оон-биле кады эрес-дидим болгаш маадырлыг чоруулары көргүскениңер дээш силерни Төрээн чурттуң дээди хавыяалары-биле шаңнаан. Силерге Совет Эвилелиниң Маадыры атты тывыспышаан, Ленин орденнери-биле болгаш «Алдын сылдыс» медальдар-биле шаңнаан. Эш Ляховка «ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы» атты база тывыскан.

Шаңналдарны тывыспышаан, силерге сеткилдиң ханызындан байыр чедирип тур мен, эштер. Силерге болгаш силерниң өг-бүлелериңерге кадыкшылды болгаш аас-кежиин күзээр-дир мен. Бистиң Төрээн чуртувустуң болгаш бүгү кижи төрелгетениң чаагай чоруу дээш эрес-шудургу ажылнжиңерге чаа-чаа чедиишкиннерлиг болуруңарны силерге күзээр-дир мен.

* * *

Шаңналды ап тура, В. А. Ляхов көргүскен бүзүрел дээш, «Салют-6» — «Союз» дээр эртем-шинчилел комплекизиниң бортунга экипажтың ажыл-чорудулгазын бедин-биле үнелээн дээш СЭКП Төп Комитединиге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга болгаш Леонид Ильич Брежневтиң бодунга ханы өөрүп четтириишкинни илергейлээн. Космоска эң үр—175 хонук ужудуушкун — партиянның болгаш чазактың могаг чок сагыш салыышкынының. Силериң бодуңарның сагыш салыышкыныңарның ачызында боттанган, Леонид Ильич, деп ол чугаалаан.

Совет чуртта эртемденнерниң, конструкторларның, инженерлерниң ажыл-ижи-биле космостуң сайзыраңгай, ажыглалга идегелдиг техниказы тургустунган. Бистиң ужудуушкунувус космос делгеминге кижиниң үр үеде ажылдаар аргалының, ада-чурт техниказының идегелдинн болгаш үр үелинн база дагын көргүскен. Бистиң чуртувуста космонавтыларны өөредип база белеткеп турарының методиказының шынныын ол база бадыткаан.

Оон соонда В. В. Рюмин чүве чугаалаан. Орбитаның «Салют-6» — «Союз» дээр эртем-шинчилел комплекизиниң ужудуушкуну Ада-чурт космонавтиказының аргаларының ам дыка калбарганын, эртемге болгаш практикага оон салыышкынының өскенин тодаргай көргүскен деп ол медеглээн. Станцияның системалары болгаш агрегаттары ужудуушкунуң бүгү дургузунга оон идегелдиг ажылдаарын хандырганын инженер кижи болганымда, Силерге плеткеп тур мен, Леонид Ильич.

Чедип алдынган түүлдерге моон сонгаар-даа оожургаваын, космос шинчилелдеринге чаа-чаа чедиишкиннерни чедип алырын бедик үнелээшкин бистерге хүлээдип турар-дыр.

Чүве чугаалаанар бүгү күжүн, билинн болгаш дуржулгазын совет космонавтиканың мурнунга партиянның салган сорулгаларын чедиишкиниг шиитпирлээринге бараан боллуварын дамгыраалаан.

Чугааларны киткээнгей-биле дыңнаан болгаш үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыннары-биле уткаан.

«Салют-6» — «Союз» шинчилел комплекизиниң экипажы үргүлчүлелиниң талазы-биле чижеглежир чүве чок ужудуушкунунуң үезинде космонавтыларның кылганы фоточуруктарлыг альбомну Леонид Ильич Брежневке тутсуп берген.

ЧУРУКТА: шаңналдарны тыпсып турар үезинде.

СЭТА. (Чурукту фототелеграф дамчыштыр хүлээп алган).

ТАЙБЫҢ БОЛГАШ УРУГЛАРГА ААС-КЕЖИИ ДЭЭШ

Амыдыралче кирип бар чоруур салгакчыларның салым-чолу дээш харыысалга, оларның баштарының кырынга аас дээрни камгалаар дээш күженишкиннерни каттыштырар деп чүткүл «Бүгү уругларга тайбың болгаш аас-кежиктиг келир үе дээш» деп Бүгү-делегей конференциязының киржикчилерин Москвада чыылдырган. Ол конференция Эвилелдер бажыңының Колонналыг залында сентябрь 7-де ажыттынган.

Бүгү-делегей конференциязына эш Л. И. Брежневтиң чедирген байырын чыылганнар үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыннары-биле уткаан. СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы, Делегейниң уруглар чылын ССРЭ-те эрттирер талазы-биле комиссиянын даргазы Н. А. Тихонов ол байырлыг чагаанын номчаан.

Уруглар камгалалының шимээжиннинге улуг ужур-дузалыг изиг байырны чедиргени дээш Леонид Ильич Брежневке ханы өөрүп четтириишкинни конференцияның президентизи Фрида Браун оон киржикчилериниң мурнуунда илергейлээн.

КНО-нуң чиңгине секретары Курт Вальдхаймның чедирген байырын конференцияның киржикчилери чылыы-биле уткаан, ону Делегейниң уруглар чылын эрттирер талазы-биле оон түскай талаалекчизи Эстефания Альдаба-Лим номчаан.

ЮНЕСКО-нуң чиңгине директору А. М. М' боу чаптарны камгалаарының талазы-биле делегейниң ол организациязының ажыл-чорудулгазының кол утланышкыннарының дугайын чугаалаан.

Конференцияга Фрида Браун илеткел кылган. Бүгү уруглар тайбынын бәйдәлдарында, кадык болгаш эртем-биилгиг кылдыр өскен турарын, оларга бистиң берип шыдаарывыс эң эки түүлдериг турарын күзээр бис. Боттарывыстың ужуражышкынывысты чогум-на тарын аная турасказадып турар бис деп ол чугаалаан.

Бүгү-делегей конференциязы ажылын үргүлчүлеп турар.

(СЭТА).

БЫЖЫГЫП ТУРАР НАЙЫРАЛ

Совет-вьетнам найыралдың бистиң чуртувуска эрткен декадазы интернационалдыг акы-дуңма ёзузунуң чырыткыланчак херечизи болган. Вьетнам Социалистиг Республиканың 34 чылынга оны турасказаткан. Республикаларга, крайларга, областарга, ниитилелдиг коллективтиг кежигүннерге—бүгү-ле будуруулелерге болгаш албан черлериңе хөй-ниитии төлөлекчилериниң хуралдары, найырал митингилери, кежээлер эрткеи. Социалистиг цитилелдя тургузар дээш маадырлыг вьетнам улустуң демисели-биле эп-сеткил каттыштырылгазын совет кижилер база дагын илергейлээн.

Ук декада сентябрь чедиде Москва чаныныг Орехово-Зуево хоорайынга хөй-ниитиниң хуралы-биле доозулган. Бистиң партиявыстың болгаш чазаавыстың социалистиг демократиг эп-сеткилдиг деткин турарын декада хүннери база дагын көргүскенин чүве чугаалаанар онзалап демдеглээн.

ВСР-ниң ССРЭ-де элчини Нгуен Хыу Кхиеу ол хуралга чүве чугаалаан. Бистиң национал байырлалывыс-биле холбаштыр ССРЭ-ге эрткен декада бистиң чурттарывыстың аразында найыралды улам быжыглаар деп ол чугаалаан.

ВКП ТК-ның кежигүнү Нгуен Тхи Динь баштадыр вьетнам-совет найырал ниитилелиниң делегациязы ол хуралга киришкен.

(СЭТА).

КУСКУ АЖЫЛДАРГА ШАЛЫПЧЫ ТЕМП

Мал чеми белеткээринге «Сүт-Хөл» совхозтуң чамдык албан организациялары, салбырлар төптеринде агиткварталар, түс-түс өг-бүлелер идепкейлиг киржип турар. Сүт-Аксы, Кара-Чыраа суурларының чурттакчылары түс бүрүзүнде 5—8 тонна сиген белеткээр тургаш, 7—15 тонна чедирип, кызымак ажылдап келген.

ӨГ-БҮЛЕЛЕРДЕН КОЛЛЕКТИВТЕРГЕ ЧЕДИР

Кара-Чыраа сес чыл школазында башкы Дөкүй-оол Монгуш даргалаан дөрт дугаар агитварталдың чурттакчылары 14 тонна сиген белеткээш, шаңнаткан. Сүт-Хөл көдээ Совединиң депутаты коммунист Хүр-оол Ондарның удуртканы ажылчын кооперация коллективи 35 тонна сиген белеткээр тургаш, 37 тоннаны кылган.

Өг-бүле звеноларындан Кара-Чыраа суурда Борбак-оол Күжүгеттин 31, Даржаа Монгуштуу 30 тонна сиген белеткээн.

Совхозтуң ажыл-ишчилери келир кышка удур ниитиниг малынга быжыг чем-суурну тургузар ажылын ам-даа уламчылавышаан.

О. БОРАШ.

Чөөн-Хемчик район.

СУГГАТТЫГ ШӨЛДЕРДЕН

Бай-Тайгада «Мурнакчы» совхозтуң суггаттыг шөлдеринде тарааның үнгени эки. Баштайгы тарааның төп шаңда эккен эгелээн. Арбай болгаш сула тараан участоктарның бир гектарындан-на өртүмаабиле 10—14, өскелериниң 16—18 центнер дужүттү ажаап ап турар.

Ам кестирилгеже 6 комбайн кирген. Механизаторлар тарааны чидириг чок ажаап алырын хүлээнгеш, аразында чарыштыг ажылдап турарлар. Күш-ажылчы маргылдааны беш хонгаш-ла түңнээр. Дужүт ажаалдазының баштайгы шалыпчылары Өнер-оол Хертек, Хүрен-оол Хүреш-оол, Көк-оол Иргит, Биктор Донгак болганнар. Оларга шилчип чоруур ымпелдерни, өртектиг белектерни тывыскылаан.

А. КАНЧЫЫР.

ЭДИП АЛЫР АРГАЛЫГ

«Саян» совхозтуң Сесерлиг салбырында комсомолчуланыяктарның механизастатынган бригадазын ийи звенода үзүп каан. Бирги звенода сиген бөлдүрер ийи, хөпээн сөөртүр ийи трактору болгаш бир сиген сараттакчызын быжыглаан. Ийиги звенода аттар сөөртүр, сиген кезер машиналарны тускайлап берген.

Совхоз бо чылын 4200 тонна мал чеми белеткээр планныг. А бистиң салбырның сигенчилери аяс хүннерни ажыглап, 670 тонна сигенни бөлгеш, сараттап алган. Биче-Баян-Колдуң сигенни бүрүнү-биле кезип бөлгеш, кыштагларда чедирген. Сесерлиг унуида сигенни удавас ажаап доозуптар. Сигенчилерден Юрий Чимит-Доржу, Салим Салчак, Слава Сенгин хүн үлүүн 120-130 хуу чедирип, шалыпкын ажылдап турарлар.

Бистиң ажылывыста четпестер бар. Ол үүгле удуртукчу эштериниң талазындан боп турар. Хостуг үелерде ойнаар шыдыраа, хол бөмбүү, шашки чок, лекция, концерт болбаан. Чүгле ийи-үш катап кино көрген бис. Районнуң агитбригадазы биске келбээн. Бистиң бригадавыс октябрь айның төнчүзүнге чедир ажылдаар. Ынды болганда, бо четпестерни эдип ап болурунуң аргазы бар дээрзинге бүзүрел турар бис.

С. УДУМБОРА.

Бий-Хем район.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаты Раиса Федоровна Григоровичиниң удуртқан шеверлекчилер бригадазы бо чылын алган социалистиг хүлээлгезин чедиишкиниг күүседип турар. Оларның бригадазы бо чылын хаван азыраар комплексте, чурттарга бажыңнарынга, санэпидстанцияга шеверлел ажылдарын кылып келген.

ЧУРУКТА: бригадир Р. Ф. Григорович бригаданың кежигүннери Л. Бертулева, Т. Гулева-биле.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

РСФСР-де чурттап турар хөй уругларлыг иелерге «Маадыр-ие» хүндүлүг атты тыпсыр дугайында

ССРЭ-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУН ЧАРЛЫЫ

Он болгаш оон хөй уруглары божаан база кижизиткен иелерни **«Маадыр-ие» орден-биле** болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң бижии-биле шаңнавышаан **«Маадыр-ие» хүндүлүг атты** тыпсыры болза:

ТЫВА АССР-ДЕН

Анчаа Думеповна **Артына**— Кызыл районда өг-бүле эзи.

Кызыл-Уруг Сарыкпаевна **Бады-Байыр** —Тес-Хем районда «О-Шынаа» совхозтуң ажылчыны.

Орусмаа Чымановна **Иргит**—Бай-Тайга районда «Кара-Хөл» совхозтуң ажылчыны.

Бичелдей Очутовна **Күжүгет** — Бай-Тайга районда «Кара-Хөл» совхозтуң ажылчыны.

Досумаа Сотпаевна **Куулар**—Чөөн-Хемчик районда «Хөндергей» совхозтуң ажылчыны.

Кара Чанмановна **Монгуш** — Кызыл районда «Тиилгелге» совхозтуң ажылчыны.

Драдстай Мийнаевна **Ооржак**—Кызыл районда «Шамбалыг» совхозтуң ажылчыны.

Будаа Салчаковна **Очур**—Бай-Тайга районда өг-бүле эзи.

Вена Одаш-ооловна **Саая**—Барыын-Хемчик районда өг-бүле эзи.

Сумуя Шаравиевна **Тумат**—Өвүр районда «Торгалыг» совхозтуң ажылчыны.

Көк Иргитовна **Чыргал**—Бай-Тайга районда «Бай-Тал» совхозтуң ажылчыны.

Чидиринмаа Тюлюшевна **Шожап**—Өвүр районда «Торгалыг» совхозтуң ажылчыны.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы
Л. БРЕЖНЕВ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары
М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль. 1979 чылдың август 29.

КУЛЬТУРА ХҮННЕРИ ДООЗУЛГАН

Румыния Социалистиг Республиканың уран чүүлүүн болгаш культуразының чедиишкиннерни ол чурттуң культуразының ССРЭ-де эрткен хүннери көргүскен. Румынияның фашистиг эжелекчилерден хосталганың 35 чылынга турасказаткан ол көрүлде Москва консерваториязының Улуг залынга сентябрь чедиде доозулган.

Совет Эвилелиниң культуразының харыы хүннери Улуг Октябрьның 62 чылынга холбаштыр бо чылдың ноябрьда Румынияга болуп эртер.

(СЭТА).

ЧОГААЛЧЫЛАР ЛЕНИНЧИ ЧЕРЛЕРДЕ

ШУШЕНСКОЕ. (СЭТА-ның корр.). Баштыңчының төрүттүнген хүнүнден бээр 110 чыл болур оюнга турасказаган «Ленин-биле, ленинчи орук-биле» деп Бүгү-эвилелдиң чогаадыкчы конференциязы сентябрь 7-де аная ажыттынган.

Совет чогаалчылар, шулукчулер, драматургтар, критиктер, социалистиг чурттардан оларның өөрү уран-чечен ленинианың чогаалдарын совет литератураның ол эң чугула темазының сорулгаларын болгаш ону хөгжүдүрүнүң перспективаларын чугаалажып көөр. «Ленин дугайында сөстү» Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры чогаалчы Б. Подевой чугаалаан. Совет эргечагырганың чылдарында Енисейниң эриктеринге болган улуг чаартылгаларының, революцияның баштыңчызының амыдыралы-биле болгаш ажыл-чорудулгазы-биле холбашкан турасказалдыг черлерге крайның чурттакчыларының хумагалыг хамаарылгазының дугайын конференцияның киржикчилеринге СЭКП Красноярск крайкомунуң бирги секретары П. Федирко чугаалап берген.

Тыва АССР-ниң ком. партиясының БИБЛИОТЕКА кш. А. С. Пушкин

Бөгүн—Танкистер хүнү

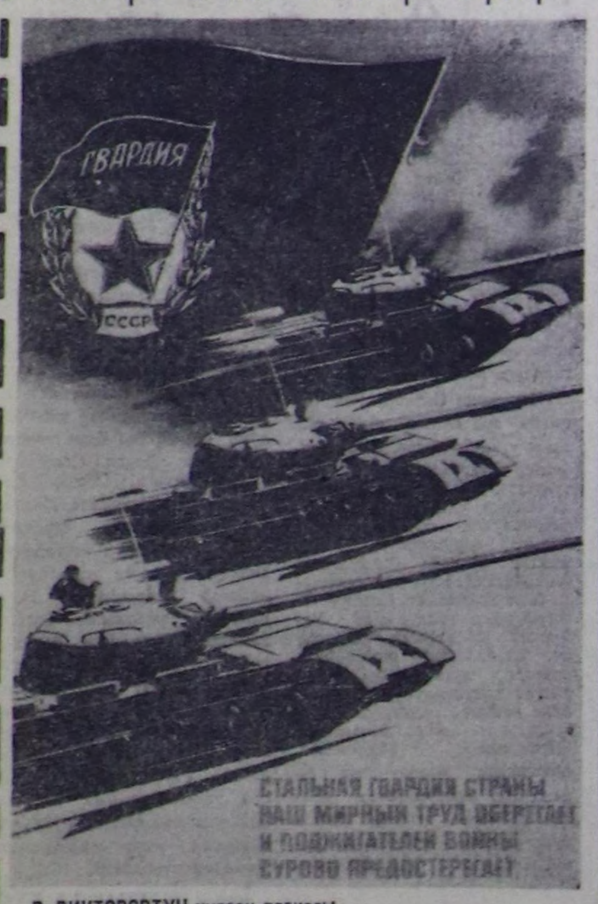

В. ВИКТОРОВТУҢ чураан плакады.
СЭТА-ныҢ фотохрониказы.

АДА-ЧУРТТУҢ КАҢ КАМГАЛАКЧЫЛАРЫ

Армиянын болгаш Флоттун дайынчылары, танк тудугжулары, бүгү совет улус Танкистер хүнүн — танк болгаш механизастаан шериглерниҢ кайгамчыктыг ачы-хавыяазын алдар-жыдары-биле 1946 чылда доктаадып тургускан байырлалды демдеглеп эрттирип турар.

Шериг ЧөвүлелиниҢ кежигүнү - армия генералы, Чадаг шериглериҢ политиктиг эргелелиниҢ начальниги С. П. Васягинден совет танк шериглериниҢ эрткен оруунун дугайын чугаалап бээрин СЭТА-ныҢ корреспондентизи дилээн.

— Бир дугаар куяктыг кызыл гвардия отрядынын командири, курлавырда полковник Иван Васильевич Янковскийни совет хоочун танкист деп чөптүү-биле адап турар. Отрядты тургузар мандатты 1917 чылдың октябрь хүннеринде Смольныйга Владимир Ильич Ленин аңаа тывыскан. Котовский аттыг, Кызыл Туктуг, Ленин болгаш Кутузов орденнерлиг, гвардейжи танк полугу Төрээн чурт дээш тулчуушкуннарга чаңгыс удаа эвес шылгараан, бодунуң маадырлыг чыл дөмдеглеринде чогум-на ол отрядтан эгелээн. Ам оон дайынчылары дайынчы болгаш политиктиг белеткелге бедик көргүзүглерни доктаамал чедип ап, тактиктиг өөредилгелерге билдилиг чоруун көргүзүп турар.

Куяктыг танк шериглериниҢ дайынчы күчүзү Ада-чурттун Улуг дайынының чылдарында эн чайыннанчаа-биле көзүлгеи. Фронтуга танк шериглериниҢ киришпээни чаңгыс-даа операция болбаан. Шавар халдаашкын болгаш камгалал операцияларга ону ажыглап турганы чедиишкинни хандырарының чугула негелдези болуп турган. Танкылар чадаг шериглериҢ дорт деткимчези, сорук киирикчизи болуп келген. Тулчуушкунче кирип турган куяктыг болгаш механизастаан катыжышкыннар дайынның ханы камгалалынга чедиишкинни хандырып, оон курлавырларын чок кылып, улуг бөлүглежиишкиннерни бүзөөлеп база узуткап, чугула районнарны болгаш үлетпүр төптерин эжелеп ап турган.

Москва чоогунда, Волгоградта, Прохоровка чоогунда, улуг Хинганың кадыр-берт артында, өскедаа хөй-хөй черлерде граниттен кылган тускай тургузугларда бистин алдарлыг дайынчы машиналарывыс — совет эрес-дидим танкистериниҢ деңневир чок маадырлыг чоруунга мөнге турасказалдар ышкаш тургулаар.

Амгы үениҢ совет танкызы дүргени-биле, быжыг куяктыг камгалалы-биле, сугга торулбазы-биле ылгалып турар. Ону оптиктиг, электрилиг болгаш электроннуг херекселдер дузазы-биле башкарар.

— Танкистерни Төрээн чурттун кан солдаттары деп чөптүү-биле адап турар. Олар дээрге политика талазы-биле быжкан, билдилиг, эрес-дидим дайынчылар-дыр. Ада-чурттун Улуг дайынының маадырларының дайынчы алдарының эстафетазын төлептин-биле уламчылап турарлар.

Танк шериглериниҢ албанынга солдаттар болгаш сержантылар чүгле кандыг-бир мергежилди чедип аар эвес, а политиктиг билиглерни шинтээдип, мораль-политиктиг болгаш психологтуг дадыгыышкынны ап турарлар. Олар шеригден халажып чоруй баргаш, будурулгелерге, тудугларга, колхозтарга болгаш совхозтарга күш-ажылчы шылгаралдың үлегер-чиҢээн көргүзүп турарлар. Халашкан танкистерниҢ аразында Социалистиг Күш-ажылдың Маадырлары, орден-хавыяалыглар эндерик.

— Чаңчыл болган бо байырлалды бо чылын канчаар демдеглеп эрттирип турарын чугаалап көрүңөрем.

— Танкистер амгы бо байырлалын СЭКП-ниҢ XXV съездизиниҢ, партия Төп КомитединиҢ дараазындагы Пленумнарының шиитпирлерин, онгу беш чылдың планнарын амыдыралга боттандырар дээш демисежип турар совет кижилериҢ политиктиг бедик болгаш күш-ажылчы кедүрлүүшкүнүнүҢ байдалында демдеглеп турар.

Совет дайынчылар, оон иштинде танкистер чонуубиле кады-кожа чоруп орар. Олар боттарының шериг хөрээнин талазы-биле болгаш политиктиг билиглерин доктаамал бедидип турарлар. Танк кезектеринде үш дайынчының биразын-ле өөредилгениҢ тергиини. Дайынчы белеткелге бедик көргүзүглерни чедип алыры дээш демиселдин мурнуку одуруунда коммунистер болгаш комсомолчулар чоруп орар. Эрткен чылын организастап эрттирген дайынчы өөредилгелерге танк шериглериниҢ хууда составы бедик мергежилдиин, техниканы болгаш чепсектиг ажыглап билирин, бедик моральдыг шынарларын көргүскеннер.

Владимир Ильич ЛенинниҢ төрүттүнген хүнүнден бээр 110 чыл оюн болгаш Ада-чурттун Улуг дайынынга Совет ЭвиделиниҢ тиилээн хүнүнден бээр 35 чыл оюн төлептиг уткуур дээш социалистиг чарыш ам шериг кезектериндe улам калбарган.

Төрээн чурттун шынчы ооллары — танкистер бүгү-ле чепсектиг күштер-биле кады хүлээлгезин моон сонгаар-даа алдарлыы-биле күүседир дээрзинге совет кижилер бүзүрээрлер.

РОВНОДАН ПРАГА ЧЕДИР...

Эрзинде пенсионер Кыргыс Шошкуевич Чамзырын эш-өөрүнге, кады-кожа чурттап чоруур чонунга хүндүткелдиг кижи. Оон шоолуг чүве мыттавас, томаанныг будужу даштында-на илдеп. Кыргыс Шошкуевич хып дээн чалыы назынында Тываның революсчу аныяктарының эвилелиниҢ Төп КомитединиҢ пленумунуҢ кежигүнү турган, Тываның аттыг шериг полугунга эки турабиле кирген. Шак ол өйде фашистиг Германия Ада-чурт ССРЭ-же оор ёзу-биле халдаан. Немец-фашистиг эжелекчилерни чылча шапчыры-биле, Тываның арат-чонунуҢ мурнуудан чоруткан эки турачылар аразынга К. Ш. Чамзырын база бар болган.

Ада-чурттун кадыг-дошкун Улуг дайынының чылдарында ол үш удаа балыглаткан. Ол үшкү болуктүҢ кивалиди.

ХоочунуҢ дайын өртүн ежүржүп чорааны оттут чылдарның дугайында сактыышкыны мындыг:

— Мага-бодумга шыйбак безин чок, эзт-ханым четчип бышкан эр турдум. Дайын шолунге баштайгы базымны Ровнодан эгеледи. Хоорайның демир-орук станциязынга немецтер-биле эн баштай сегиржип алдывыс. Дыка хөй немецтер туттурган. Мырыцай-ла демир-орук шугумунуҢ кыдынга эжиминиҢ балыын шарып берип олур мен. Сорулгавыс — дескен, чаштыынган немецтер дилеп тывары. Бистин серемчилел чок олурарывысты билгеш, бир немец бисче углай граната октапкан. Ол частыышкынга эш-өөрден элээн каш кижи амызындан чарылган, мен будумче аар балыглаткан болдум. Ай ажыр госпитальга чыттым. Мээң-биле кады Бавуу (Мөнгүн-Тайга чурттуг) база эмнедип чыткан. Балыывыс экирбээнде-ле, бир дүне фронтуже дургунаакан бис. Болувус полугувус дилеп чорааш тып алгаш, Дубно чоогунга база катап атакаже кирдивис. Дубно дээш тулчуушкунга база балыглаткаш, хөй национал эш-өөрүм-биле Житомир хоорайның госпиталынга үр-ле болган мен. Бавуу эжим сөөлгү аар балыглатканындан катап фронт баар харык чок апарган чүве.

Львов чоогунга тулчуушкунга үш дугаар балыглаттым. База кемдээшкин, госпиталь, аар кезиишкин... Ол бүгүнү шыдажып эртим. Бо удаада тыва аттыг шериг полугунга эвес, а зениттиг дивизияга дүндүштей адар пулеметка шыгаакчылай берген мен.

Дайынны Прагага доостум. Алдар орденниҢ III чергези, ТАР-ныҢ ордени, эрес-дидим чорук дээш медальдар... шупту 11 шаннал-макталды эдилеп чор мен, 1945 чылда гвардия сержантызы аттыг ээп чаныып келдим.

Тайбын үеде Кыргыс Шошкуевич партияныҢ дээди школазын доозуп ап, партия ажылының шугумунга дыка хөй чылдарда үзүктел чок ажылдап келген. К. Ш. Чамзырын амгы үеде хүндүлүг дыштанылгада, персоналдыг пенсионер болзажок, районнуҢ көдээ ажыл-агый эргелелиниҢ партия организациязынын секретары. Ургларының иезн Клавдия Чыргаловна-биле үш уругну өстүрүп кижизиткен.

К. Ш. Чамзырын школаларга, пионержи чыыштарга районнуҢ ажыл-ишчилериниҢ мурнунга чүве чугаалап, дыңнаксанчыг сактыышкынарын сонуургадып чоруур.

В. ПИВОВАРОВ.

РЕВОЛЮСЧУ, ДАЙЫНЧЫ, КҮШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАР

Сентябрь, № 7 (87)

ЧОЛААЧЫ ТАНКИСТ АПАРГАН

Н кезектиҢ танк ротазы боттарының байырлалын дайынчы болгаш политиктиг белеткелге эки көргүзүглерлиг уткуп турар. Улуг лейтенант Е. Горбачёвка удурткан танк болүү «тергиин болук» деп аттыг чаалап алган. Оон кежигүннери роталар аразында калбарган социалистиг чарышка идепкейлиг киришпишаан, түнел кичээлдер талазы-биле боттарының социалистиг хүлээлгелерин чедиишкиниг күүседип турар. Ук болуктун адыгжыларының бүгү боодалгаларны болгаш танк башкарылгазын чүгле «эки» болгаш «кончуг эки» деп демдектерге күүседип турарын майор А. Немченко онзалап демдеглеп, механик-башкарыкчы К. Монгушту, улуг механик Т. Узейровту, шыгаакчы М. Рахмановту база танкыдан боолаарынга болгаш бүгү-ле нормативтерни күүседиринге улуг сержант В. Данилов, ефрейтор Ю. Рогожников оларың өскелерге үлегер-чижектиг болуп турарын мактап чугаалап турар. Болукте ындыг эрес-кашпагайлар кайы хөй. КезектиҢ солдаттарының база сержантыларының хөй кезии классты специалистер, политиктиг болгаш дайынчы белеткелдиҢ тергиннери. Кичээлдерге, дайынчы өөредилге шөлдеринге дайынчылар мергежилин чөп ажыглап, быжыглаан техниказын билдилиг башкарып турар.

Барыын-Хемчик районуҢ Кызыл-Мажалык чурттуг Курбус Хунаевич Монгушту майор А. Немченко кыйгыртып эккелгеш, бистиҢ-биле танышты-рып, оон дайынчы өөредилгеге быжыг билиглиин, хөй-ниити ажылынга идепкейлиин, мактады.

— Сес лугаар классты доосканым соонда, автошколага кирип ап, бир чыл ажыг үеде чолаачылап ажылдап турган шериг албанынче келдиртим.

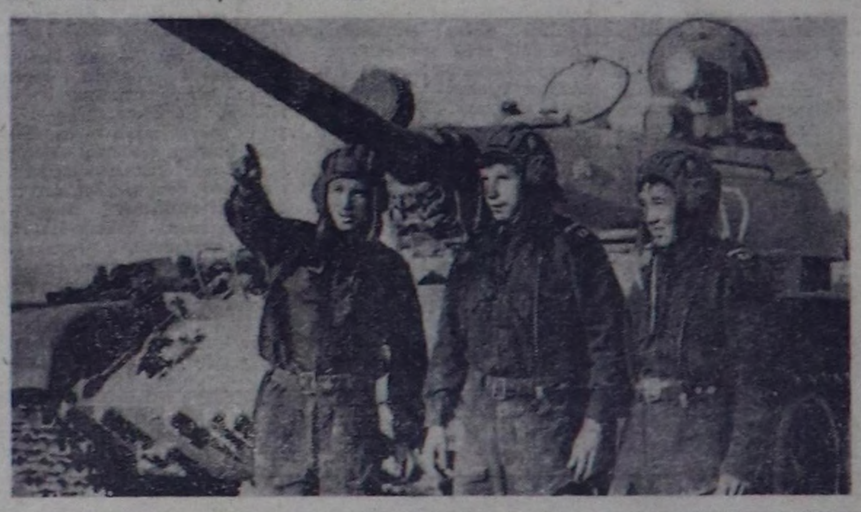

— Узбек, орус, азербайджан, туркмен... хөй национал эш-өөрүм-биле бир дөмей, ССРЭ-ниҢ чаа Конституциязында: «Социалистиг Ада-чуртту камгалавры ССРЭ хамаатызы бүрүзүнүҢ ыдыктыг хүлээлгезин болур» дээнин мяк сагып, дайынчы техниканы шиңгээдириниҢ мурнакчы аргадуржулгазын дагдыыкчылардан өөренип ап турар мен. Келир чазын шериг-ден халажып чаңгаш, өөренген мергежилиме ажылдап киріптериге белен мен—деп, Курбус Монгуш бүзүрелдиг чугаалады.

ЧУРУКТАРДА: (үстүнде) улуг лейтенант Е. Горбачев эвелчеглиг кичээл үезинде чаа тема тайылбырлап тур; (аддында) танкыныҢ тергиин экипажы (солагай таладан оң талаже) командир, улуг сержант В. Данилов, экипажтың кежигүннери ефрейторлар Ю. Рогожников болгаш К. Монгуш.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

ПОЛИТИКТИГ БЕЛЕТКЕЛ

МОСКВАНЫҢ ЛЕНИН ОРДЕННИГ ШЕРИГ ОКРУГУ. Маңаа политкилдистер каттыжыышкынының болгаш шериг-өөредилге черлериниҢ начальниктериниҢ чыыжы үш хүн үргүлчүлээн. СЭКП ТК-ныҢ «Идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылды улам экижидер дугайында» доктаалының шиитпирлериниҢ күүселдезиниҢ дугайында илеткелди шериг чөвүлелиниҢ кежигүну, округтуҢ политиктиг эргелел начальниги генерал-полковник К. Грушевой кылган.

Чыыштың киржикчилери доктаалды сайгарып, боттарының ажылының дуржулгазын солушканнар.

СалбырыҢ пропаганда болгаш агитация килдизиниҢ начальниги, Совет АрмияныҢ болгаш Шериг-Далай Флодуну Кол политиктиг эргелелиниҢ пропаганда болгаш агитация килдизиниҢ начальнигиниҢ оралакчызы генерал-майор Д. Волкогонов чыышка чүве чугаалааш, дайынчылар ортузунга идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылды улам күштелдириниҢ кол-кол айтырыгларынга доктааган.

Л. ГОЛОВНЕВ, капитан.

* * *

ПРИВОЛЖЬЕНИҢ КЫЗЫЛ ТУКТУГ ШЕРИГ ОКРУГУ. СЭКП ТК-ныҢ Чиңгине секретары, ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ ПрезидиумунуҢ Даргазы Л. И. БрежневтиҢ «Бичии чер», «Катап тургузуушкун», «Кур чер» деп номнарынга округтуҢ удуртур составының эртем-практиктиг конференциязы болуп эрткен. Конференцияның киржикчилери партияның тоғузуг XXV съездизиниҢ болгаш СЭКП Төп КомитединиҢ «Идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылды улам экижидериниҢ дугайында» доктаалының шиитпирлериниҢ округтуҢ амыдыралында канчаар күүсеттиниҢ турарын тодаргай сан, фактыларга, чижектерге көргүзүп тургаш чугаалааннар.

Кол илеткелчи, шериг чөвүлелиниҢ кежигүну, округтуҢ политиктиг эргелелиниҢ начальниги генерал-майор Ж. Кереев болгаш санал берген дайынчылар— М. Кузнецов, В. Сидоренко, М. Чугуряев, А. Чистяков олар округтуҢ башкарыкчы ажыл-чорудулгазының чугула талаларын, оларның сайыралының оруктарын айытпышаан, ыдыктыг хүлээлгезин күүседириниҢ боттарының билиниҢ, энергиязын харам чокка үндүрерин база катап даңгыраглааннар.

А. ОПАРИН.

ТАЙЫЛЫ БЕРЗИН

Хөрээн долдур медальдарын кадап алган
Аккыр хырааа кастыын дургаар быскаанпакан.
Аяс караан кударалдан туманналган
Хөлү сүргей кудумчулап базып ор сеп.

Чаалыг шолге чалыы хевээр мөңгежиткен
Эштерин-даа сактып чоруур чадавас боор.
Чалар отка соок дошту эргискен дег,
Эрткен дайын сеткилвис шонмушаан-дыр.

Эки турачы маадырлыг эрестерни
Эскербейн баар доскут сеткил биске турбас.
Эрткен-дүшкен сенче будуу эргилип каап,
Эргеледдиг, хүндүткелдиг көргүлеп чор.

Фронтучу таакпылап каап базып олур:
Буурул башта чаңнык-диҢми ам-даа хевээр.
Хөлчок ээлдек могейгештиҢ мендиленер,
ХоңнуҢ өөртүр баштак сөстен сөглеп чоргар.

Майның чечээн хрустальга чалбыыштаткаш,
Бажыңнарга өөрү дорже чалап чоргар.
Хоңну чымчап, сактыышкыны чиигезин
Хөрээнейден кударалдар тайлы берзин.

К. ЧЕРЛИК-ООЛ.

ДАЙЫНЧЫ ӨӨРЕДИЛГЕЛЕРДЕ

ОРТАА АЗИЯНЫҢ КЫЗЫЛ ТУКТУГ ШЕРИГ ОКРУГУ. «Радиоактивтиг халдавыр» зонаазын танк батальону чедиишкиниг эрткен. Айыыл чок райондан эгелеп тускай хемчег алырының пунктузу ажылдап эгелээн. В. Канухинге баштаткан звено ажылды тодаргай организастап, өскелерин мурнап орган. Хөлүн эрттир хорааннаган шөлдүҢ кырын доозун-довурак-биле шывары бүгү онзалгаты доозулдурган.

Дозиметриктиг контроль техника камгалалының шынарын бедик деп саналаан. Капитан А. АльшевскийниҢ командылааны химиктиг камгалал кезээ онаалга бүрүзүн ак сеткилдиг, шын күүседип, тактиктиг өөредилгениҢ сорулгазын тергиин эки күүседкеш, мактаткан.

В. РЮМИН, полковник.

* * *

УРАЛДЫҢ КЫЗЫЛ ТУКТУГ ШЕРИГ ОКРУГУ. «Дайзын» дагын атакага күш кирип алыры-биле баш удур белеткеп алган черинче чорупкан. Майор П. ЯкушкиниҢ командылаткан артиллеристер дивизиону «дайзынның» дириг күжүн болгаш от точкаларын узуткаар даалга алган. Баштайгы дааштаашкын-биле удурланыкчыларының дириг күжүн узуткааш, дайынчы даалганы дивизион тергиин эки күүсеткеш, мактаткан.

В. ТИМОШЕНКО, капитан.

* * *

ООЖУМ ОКЕАННЫҢ КЫЗЫЛ ТУКТУГ ФЛОДУ. Н. кезектиҢ хемедеи халдаашкына удур корабльдер каттыжыышкынына «Мичманнар — офицерлериниҢ бирги дузалакчылары» деп темага конференция болуп эрткен. 2 ранганың капитаны А. ПечкорининиҢ кылган илеткелин дыңнаааш, мурнакчы мичманнар Я. Мамалыга, В. Курилец, Л. Радомский болгаш өскелер-даа боттарының санал-онаалын бергеннер. Ол мышкаш олар СЭКП ТК-ныҢ «Идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылды улам экижидер дугайында» доктаалының негелделерин канчаар күүседип турарын, дайынчы уран мергежилин моон соңгаар канчаар бедидерин база чугаалааннар.

П. ПИЧУШКИН.

* * *

БАЛТИЙНИҢ ИЙИ ДАКПЫР КЫЗЫЛ ТУК ОРДЕННИГ ФЛОДУ. «Төрээн чуртунуҢ хөрээ дээш ССРЭ-ниҢ Чепсектиг Күштеринге бараалгал» орденниҢ III чергезинин эдилекчизи гвардия капитаны Е. Самойловка удурткан далай чадаг-шериниҢ батальону «тергиин» атты чедип алган. Далайда ийзы-бүрү моондактарны бүзүрелдиг эрттеп чорааш, батальон удурланышкак эриче үнүп келген. «Дайзының» танкыларынга шиитпирлиг ойтур шавыышкынны бергеш, дайынчы даалганы батальон тергиин эки күүсеткеш. Далай чадаг-шериглери бо өөредилгеге эрес-кашпагайын, бедик мергежилдиин ылаптыг көргүскеннер.

Р. ЗВЯГЕЛЬСКИЙ.

* * *

КЫЗЫЛ ТУКТУГ ШЕРИГ ОКРУГУ. Хайгылчы кезектиҢ командири улуг лейтенант В. Филин Н. кезекте хүндүткелдиг болгаш ат-алдарлыг кижилериниҢ бирээзи. Бирги класстың специализи, дуржулгалыг методист бедик сагылга-чурумнуг, күш-ажылга дадыккан дайынчыларны кижизидиринге ол бүгү күжүн болгаш билиин харам чокка үнүрүп турар.

Дайынчы белеткелдиҢ эвлчеглиг белеткели. Улуг лейтенант В. Филинге удурткан хайгылчылар дайынчы даалгазын кончуг дүрген болгаш бедик шынарлыг күүсеткеннер.

Политиктиг болгаш дайынчы белеткелге бедик утка-шынарлыг кичээлдерни эрттирип турарын болгаш шериг аныдыралдың чажыттарын үзелдин-биле дамчыдып берип чоруур командириге хайгылчылар чоргаарлакырлар.

Я. ВЛАДИМИРОВ.

ДОСААФ КОМИТЕТТЕРИНДЕ

Кызылдын ДОСААФ комитединин эге организациялдарының аразында хоорайның № 4 профессионал-техниктиг училищезинде эге организация эки ажылдыгларының биразы. Ында башкы-мастер И. Д. ОонуҢ удуртулгазы-биле аныяктарының шериг-патриотчу кижизидилгезин ДОСААФ эге организациязының шугуму-биле чорудуп турар. Училищенин башкылары болгаш өөреникчилери шериг-патриотчу маргылдааларга доктаамал киржин, шаннаалдыг черлерни улаа-зараа эзлеп турарлар. Эге организацияның ажылы квартал, ай планының аайы-биле күүсеттинин турар.

Кызылдың № 2 ортумак школазында В. Ф. Пустогачевтин даргаланы ДОСААФ эге организациязы бодунун ажылын база идепкейжиткен. Чаа өөредилге чылының эгезинден школачыларның шериг-патриотчу кижизидилгезинин талазы-биле хөй ажылдарны чорударын планнаан.

Хоорайның ДОСААФ комитеди шериг-патриотчу болгаш камгалал-массалыг ажылды күштелдириниҢ хемчегларын ап турар. Оон мурнунда эге организациялар чок турган чамдык албан черлериндe оларны тургускулаан.

З. МОНГУШ.

БӨМБУРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

ҮНЕЛИГ МАЛ ЧЕМИ

Ниитиниң малыга четчир мал чемин белеткеп алыр дээш Бая-Хемде «Кызыл тараачын» совхозтуң ажыл-ишчилери хызымак ажылдап турарлар. Былаңгыя сенаж белеткээринче кичээнгейни салган., 900 тонна сенаж белеткээр тургаш, 2100 тонна чедиргеи.

АВМ-ни совхозтуң шаңында тургускай, бо сезонда 240 тонна үнелиг мал чеми—витаминниг сиген далгаанын белеткеп, багай эвес ажылдаан. Амгы үеде АВМ шанда дүшкен тараанын кудуруун малга бээрибиле чарбалап турар. Ээлчег хүнде 5 тонна кудурукту чарбалаар тургаш, 8 тонна чедирип турар. Сергей Куиаевтиң удурткан бригадазы бердинген онаалдазын доктаамал ажыр күүсеп, шалыпчыларын олурууда кирген.

Мал чеми белеткээр ажыл ам-даа уламчылавышаан.

В. ШАДРИН.

ТӨРЭЭН ЧУРТУВУСТА

УКРАИНА: ристиң чаагай дүжүдүн өстүрген. Крымның девискээринге тараан ристиң үнүжү бо чылын чаагай болган.

Эрткен чылдың күзүнүнде делгем шөлдерге рис тарылрын бир-ле дугаарында белеткеп планнарны база рис тарылгазынга үжар чүүлү ажылдааны рис үнүжүнүң чаагай болурунга улуг ужурдузалыг болган.

Ынчаарга чаагай дүжүт тараажыларны түгле өөртүр эвес, харын-даа ристиң дүжүдүн чидириг чок ажаап алыр дээш-хөй чүүлдерни кылырын олардан негеп турар. Крымның рис ажаакчылары бо чылдың дүжүт ажаалдазынга хынамчалыг белеткенгеи. Ристиң бүгү шөлүнүн 97 хуузунун тараазын аңгылай ажаарын олар шиитпирлээн. Ол сорулга-биле четчир санныг жаткаларны белеткээн. Дүжүт ажаарының транспорт отрядтарын организастаан, олар ипатовчуларның методу-биле ажылдаар. Тараа кургадыр күүлүг агрегаттарны шаннарда эптеп тургузары доозулган. Хүнде кескен болгаш арыглап, кургаткан тарааны өл-ла хүн хүлээп алыышкын пунктуларынче чорудар.

* * *

АРМЕНИЯ: хем суу арыг болган. Алаверди хоорайның чоогунда Дебед хемге суг арыглаар дериишкиннерниң чаа комплекизиниң тудуу чоруп турар. Хемниң суг болгаш агаар девискээрин камгалаар талазы-биле әртемденнериң киирген саналын ёзугаар ол улуг тудугну эгелээн турган.

Алавердиниң даг-металлургия комбинадынга суг камгалаар системаны тургузар талазы-биле ажылдар ам доозулган. Моон мурнунда көңгүс «кагдынган» деп санап турган хемниң суун арыглаар талазы-биле ап чоруткан хемчеглер бодунуң баштайгы түннелин берген. Дебед хемде ам балыктар бар апарган. Оон эринде сыырткыыш туткан балыкчылар көстүп келген. Хоорайның чурттакчыларының дыштанырынга ажыглаар делгем зонаны хемниң эринге тудары планда көрүнген. Лорийскиниң кашпалынче шурап баткан Дебед хемниң суун болгаш эриктерин шуут арыглаар талазы-биле айтырыгны 1980 чылга чедир бүрүн шиитпирлээр сорулга салдынган.

* * *

ЛАТВИЯ: савалап каан хендир. Вилянскиниң селекциядурзулга станциязының тускай эртемниглери хендирни хүнге күргадырындан өйталаан. Хендирни шак ынчаар хүнге күргадыры моон мурнунда чаңчыл болган турган. Күчүлүг вентиляторга чылыг агаар-биле күргадырын олар саналдаан. Хендирни хүнге эвес, а изиг агаар-биле ынчаар күргадыр чаа арганың ажыктыы илдеп: чаа арга хендирни күргадырын дөрт катап дүргедедир.

Хендирни ЛКВ-4 деп комбайн-биле кестиргеш, сиоп кылдыр дораан-на шарып турар. Шак ынчаар «савалап» белеткээн ол хендирни тускай трактор кожуглары-биле күргадылга чериче чорудуптар, а дараазында хүнде күргаг хендирни заводтарже чүдүрүп чорудун турар. Хендирни шак ынчаар күргадыр болгаш дажыглаар бүгү херекселдерни станцияның ажылчыннары боттарының күжү-биле кылып алган.

(СЭТА-ның корр.).

ХӨГЖҮЛДЕНИҢ ДЕЛГЕМ ОРУУ-БИЛЕ

Бөгүн — болгар улустуң национал байырлалы — Хосталганың хүнү. Болгарияга социалистиг революцияның 35 чылы.

1944 чылдың сентябрь тоста Болгарияның ажылчы чоннары Компартияның удуртулгазы-биле, Ада-чурт фронтузунуң тугунуң адаа-биле, хостакчы Совет Армияның шиитпирлиг деткимчези-биле революцияны боттандырган. Ол дээрге чурттуң ниитилел-политиктиг хөгжүлдезиниң, капитализм өскүлдээлериниң, пролетариаттың аңгы демиселиниң чидиглеңгейниниң дүрүм ёзугаар түүцнели болган. Социалистиг утка-шынарлыг ол революция Октябрьның социалистиг Улуг революциязының хөрээн уламчылап турар деп, бистиң партиявыстың программазында онзалап демдеглээн.

Чүс-чүс чыл хожудаашкыны улусчу Болгария төөгүлүг кыска хуусаада узуткап, амгы үениң күчүлүг экономиказын тургускан, эраа үндезилээш, чаа ниитилел харылзаалары тургустунган. Чуртка социалистиг демократияның байдалдарында культура чечектелип, чоннуң чаагай байдалы чайгылыш чок бедип, социалистиг чаа кижи кижизиттинип турар.

Экономика хөгжүлдезиниң темпилерин мындыг көргүзүг тодарадыр: сөөлгү он чылда национал орулга чыл бүрү 7,5 хуу көвүдеп келген. Үлетпүр бүдүрүүшкүнү дайын мурнундагы 1939 чылдың деңнелинде 1978 чылда 67 катап ашкан. Боттарының машина тудуушкуну-биле болгарлар чоргаарланыр. Ада-чурттуң машиналары болгаш технологиязы-биле чепсегленген бүдүн бүдүрүлгелерни бүгүн БУР экспорттап турар. Ында кол чедиишкиннер электроннуг машиналар болгаш автоматтар болуп, әртем-техниктиг депшилгени тодарадып турар. Чурт хөй санныг электри болгаш энергетика машиналарын, янзы-бүрү станоктарны, көдээ ажыл-агый, тудуг машиналарын, амыдырал приборларын бүдүрүп турар. Ол чедиишкиннер ССРЭ-ниң болгаш социалистиг өске-даа чурттарының төлептиг садыглажыкчызы болуп, бодунуң кылыглары-биле делегей рынокунче үнер арганы БУР-га берген.

Экономиктиг структурازынга база үндезин чаартылгалар болган Болгария Улус Республика — көдээ ажылагыйны кооперастаарының лениничи планын амыдыралга чогаадыкчы боттандыргаш, ССРЭ-ниң соонга кирер ийиги чурт болган. Тараачыннарны кооперастаарының бистиң байдалдарывыска эң таарышкан хевирин— чер ажылының күш-ажылчы кооперативтиг ажылагыйларын ол ажыткан болгаш бадыткаан. Ол — Георгий Димитровтуң төөгүлүг ачыхавыязы, социализм теориязынга болгаш практиказынга бистиң болгар салыышкынывыс-тыр.

Бодунуң аграр-үлетпүр комплекстери-биле Болгарияның эмгы үеде көдээ ажылагыйы — социалистиг экономиканың белик бүдүрүкчүлүг адыры-дыр. 1979 чылда Национал аграр-үлетпүр эвилелин тургускаанындан адырны бүгү талалыг күштелдирериниң чаа перспективалары ажыттынган.

Эрткен 35 чыл дургузунда чоннуң, млактың аныяктарының, ниити эртем-билиг болгаш культура деңнели хемчээл чок бедээн. БКП ТК-ның өөредилгени эде тургузарының калбак программазын хүлээп алган июль (1979 чыл) пленуму ол оруккa чугула үе-чадa болган.

Эртем дүрген темпилиг хөгжүп турар. Бир эвес революция тнилээриниң мурнунда каш-ла эртем албан черлери бар болуп, оларга алды үүс хире кижи ажылдап турган болза, ам 450 ажыг институттарда болгаш организацияларда 26 муң ажыг эртемденнер ажылдап турар. Ол чорук ЭДЧ кежигүннери чурттарының кады чорудар эртем болгаш техника ажылдарынга эки киржир, күш-ажылдың делегейде социалистиг хуваалдазының идепкейлиг киржикчизи болур арганы БУР-га берген.

Социалистиг Болгарияның делегейге ат-алдары чылдың өзүп орар. Даймына удур, тайбыны быжыглаар болгаш социал депшилге дээш бодунуй бүгү 35 чыл төөгүзүнүң дургузунда чурт чайгылыш чок демисежип келген. СЭКП-ниң XXIV съездизинге хүлээп алдыган, оон XXV съездизинге улам калбарган Тайбың программазы бистиң база программавыс апарган. БУР-нуң шынчы болгаш тургузукчу политиказын Балканнарда, Европада база бүгү делегейде улам калбак билип турар. БКП-ниң X съездизинге чүве чугаалап тура, Л. И. Брежнев: «амгы Болгария — бот-эргелиг күрүне-дир, делегей амыдыралының идепкейлиг киржикчизи, социалистиг чурттарның болгаш улустарының акы-дукма өг-бүлевиниң деп эргелиг, күндүткелдиг кежигүнү-дүр» деп онзалап демдеглээн.

Бузулбас болгар-совет найырал социалистиг Болгарияның бүгү талалыг сайзыралының күчүлүг фактору, шимчедикчи күжү апарган. Ол найырал демиселчилериниң хөй-хей салгалдарының ханы-биле канналган болгаш акы-дуңма ийи улустуң эң чырыткылыг бодалдары-биле хереленген.

БКП-ниң ССРЭ-биле бүгү талалыг чоокшулажыышкынынче угланган политиказы — политиктиг бодалдардан болдунган субъективтиг идеяларын түннели эвес, харын капитализмден социализмче шилчилге делегей хемчээлинде боттанып кел чорда, хөгжүлдениң объективтиг чорудулгазындан болдунган мырынай эргежок чугула үүл-дүр деп, эш Тодор Живков каш удаа онзалап демдеглээн.

Совет Эвилелиниң БУР-га ак сеткилдиг дузаламчызы-биле 330 улуг үлетпүр бүдүрүлгелерни болгаш объектилерни туткан, олар ам чуртта үлетпүр продукциязының 80 чыгам хуузун бүдүрүп турар. Бо беш чылда ам-даа 100 объектини тудар. Әртемниг болгаш техниканың талазынга кады ажылдажылга чаа чадаже көдүүлгей. Болгар-совет найыралдың чалгыннарынга космосче Юрий Гагаринниң изи-биле баштайгы болгар космонавт Георгий Иванов база ужуткан.

БУР-нуң болгаш ССРЭ-ниң аразында бараанар солчуушкуну чылдың хаңылап, калбарып орар. Сөөлгү үжеп чылдарда Совет Эвилелиниче болгар экспорт 71 катап, ССРЭ-ден импорт-33 катап көвүдээн. Колдуунда-ла машиналар болгаш дериглер болуп турар үлетпүр кылыгларының Совет Эвилелиниче БУР-нуң ниити экспортунга үлүг-хуузу он катап өскен. Бо беш чылда электрониканың болгаш электротехниканың кылыгларын садары мурнуидагы беш чылдыынга бодаарга үш катап өзер.

Болгар-совет найырал — бистиң улустарывыстың үнелиг байлаа-дыр. Ол бистиң бүгү социал структуравыста сиңнигип, Совет Эвилелиниң республикалар, крайлар болгаш областары-биле Болгарияның окруттарын болгаш хоорайларын чоокшулаштырып турар. Миллионнарның ол акы-дуңмалышкы сагыш-сеткили Л. И. Брежневтиң чугаалааны шыпаш, Совет Эвилелиниң болгаш Болгарияның харылзааларын боттанышкында социалистиг интернационализм хамыктың дээре көргүзүп турарын маргыш чок балыткан турар.

Бистиң чурттарывыстың аразында бузулбас эвилелдиң түрээ СЭКП-ниң болгаш БКП-ниң аразында сырый харылзаалар-дыр. Леонид Ильич Брежневтиң болгаш Тодор Живковтуң Крымга чоокта чаагы ужуражышкынынга болгар улустуң чаагай сеткил ханышкын-биле байыр чедиргени ынчангаш черге дүрүм ёзугаар түүл болуп турар. Оларның хүлээп алган шиитпирлери тайбынче, социалистиг дем каттыштырылгазын улам ынай быжыгларынче, Чер кырынга тайбын байдалдарны хандырарынче угланган.

Начо ПАПАЗОВ,
БКП ТК-ның Секретариалының кежигүнү. Болгар-совет найыралдың бүгү-улусчу комитединиң даргазы.
(ПМА).

ЧУРУКТА: Болгар черге Совет Армияның чижеглежир чүве чок маадырлыг чоруунга алдар кылдыр Софияның ортузунда тургускан тураскаал. Ында: «Хостакчывыска — Совет Армияга өөрүп четтирген болгар улустан» деп сиилип бижээн.

ЧАА ҮЕ-ЧАДАНЫҢ ЭГЕЗИ

Бөгүн—Көрей Улус-Демократтыг Республиканың национал байырлалы—

КУДР-ниң тургустунганының хүнү.

Делегейниң ийиги дайынының тиилелгелиг дааштаашкыннары болгандан бээр ам үжен дөрт чылдар эрткен. Совет Чепсектиг Күштер фашистиг агрессорларны чылча шаптышаан, фашизмниң халаптыг кулданыышкынындан кижи төрелгетенни камгалаан алганынга шиитпирлиг рольду ойнаан, бодунуң интернационалчы хүлээлгезин төлептиг күүсеткен болгаш Европаның база Азияның хөй-хөй чурттарының улустарын гитлержи эжелекчилерден болгаш япон милитаристерден хостаан.

Бо бедик хүлээлгени күүседири кайгамчык күженнишкиннерни кылырын, бүгү-ле күштерни болгаш хөренгилерни мобилизастаарын Совет Эвилелиниде негеп турган. Чижээ, чүгле Кыдатты болгаш Соңгу Көрейни хостаарынга безин 1,5 миллион ажыг совет дайынчылар киришкен.

Делегейниң ийиги дайынынга Совет Эвилелиниң тиилелгези хөй-хөй күрүнелериң улустары реаксылыг саттынычы езу-чурумнардан хосталыр, эрге-чагырганы холга алыр болгаш боттарының салым-чолунуң ёзулуг ээлери болур талазы-биле оларга дузалаан.

Ол чурттарда чаа ниитилел тургузуу Совет Армияның ийышкыны-биле эвес, а улустарның боттарының тура-соруу-биле тургустунган дээрзин төөгү бадыткаан. Барыын чүкте болгаш Пекинде төөгүнүң нүүлдекчилери оны хажыдарын орааджып турар. «Социалистиг революцияны бир чурттан өске чуртче дажыглап-даа болбас, даштыкыдан албадап-даа болбас. Социалистиг революция дээрге, чурт бүрүзүнүң иштики хөгжүлдезиниң, үк чуртта социал төөрүлдээлериниң кедергей чидиглеңгениниң түннели-дир» дел, коммунистиг болгаш ажылчын партияларның 1960 чылдың ноябрьда Москвага болган Чөвүлел хуралының Медеглелинде айыткан. Көрейге болган революция болгаш 1948 чылдың сентябрьда улус-демократтыг күрүнени оон девискээринге тургусканы — бо дугайтыр бүзүрелдиг бадыткаашкынларның бирээзи-дир.

Көрей улус барык дөртен чылларның дургузунда япон империализмниң дарлалынын алаанга човууртап келген. Ынчалзажок көрей улус ол дарлал-биле эптешээн болгаш шыламыккай демиселди чорудуп турган. Көрейниң маадырлыг патриоттары коммунистерниң удуртулгазы-биле 30 чылдарның эгезинде-ле демиселдің идепкейлиг хевиринче кирип, партизан шимчээшкинин калбарты бергеннер. Ындыг болза-даа күштер кедергей деп эвес болган ужурунда, көрей улус япон эжелекчилерден болу тускайлан хосталып ап шыдаваан.

Көрей улуска акы-дуңманың дузаламчызын Совет Эвилели көргүскен. 1945 чылдың августа, делегейниң ийиги дайынының доостур чыгаан үеча-дазында, ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштери Японияның Квантун шериин чылча шаап турда япон эжелекчилерни Соңгу Көрейниң девискээрипдеи үндүр сывырган. Ол-ла үеде Көрейниң мурнуу кезээнин девискээринче америк шериглер кирген турган.

Бодунуң хостакчыларын — совет шериглерни Соңгу Көрейниң чону эп-найыралдыыбиле эвилеп уткаан. Совет Дээди Кол Командылал черинге ат салып өрүктаан чагаазынга барык 17 миллион көрейлер мынча деп бижээннер: «Бодунуң хөй үүс чылдардағы төөгүзүнүң дургузунда Көрей даштыкының шериглерин бодунуң чуртунга каш удаа көрүп келген. Оларның хылыш чепсээнден бистин патриоттарывыс өлүп чораан, тайбын чурттакчылар кырлыг турган. Даштыкының шериглери бистиң хоорайларывысты болгаш суурларывысты хуюкталдыр өртүдип, хоозуралып келгеннер. Үүгле совет шериглер харын биске эжелекчилер эвес, а хостакчылар боол чедип келдилер... Көрей улус совет дайынчыларының маадырлыг өрүктарын кажан-даа утпас: кайгамчык чаагай тоол кылдыр бир салгалдан дараазында салгалга дамчыдып, Кызыл Шериггe чоннуң изиг инакшылын болгаш өөрүп четтиргенин илергейлээр».

Көрейни хостаны көрей революцияның хөгжүлдезинге, хамаарышпас, ёзулуг демократтыг күрүнени тургузарынга таарымчалыг байдалдарны хандырган. Соңгу Көрейниң улус массалары революстуг үндезин чаартылгаларны кыска хуусаада боттандырган. Ук чаартылгаларны боттандырып турган үеде чурттуң ажылчын аңгызының чаңгыс эви быжыккан, Коммунистиг партияның авторитеди күштелген. Коммунистиг партия болгаш Күш-ажылчы чаа партия 1946 чылдың августа Соңгу Көрейниң Күш-ажылы партиязы кылдыр каттышкан, а оон соонда, 1949 чылдың июньда Мурнуу болгаш Соңгу Көрейниң Күш-ажылны партияларының Төп Комитеттериниң каттышкан пленумунуң шиитпирин езугаар Көрейниң чаңгыс аай Күш-ажыл партиязы — ажылчын аңгының болгаш тараачыннарның авангарды кылдыр каттышкан.

«Бир эвес Совет Армия Көрейни хоставаан болза, бистиң Көрей Улус-Демократтыг Республикавыс догуннап шыдаваас турган, а бистиң национал-хосталгалыг шимчээшкинивис шак ынчаар тиилелгелиг бурунгаарлап шыдавас турган. Ынчангаш делегейниң ийиги дайынынга Совет Эвилелиниң тиилелгези көрей улустуң төөгүзүнге чаа үе-чаданы ажыткан» деп, КУДР-ниң Президиумузи, Көрейниң Күш-ажыл партиязының Төп Комитединиң Чиңгине секретары Ким Ир Сен демдеглээн.

АКШ-тың чагырыкчы бөлүктериниң империалистиг политиказының уржуунда Көрей үжен ажыг чылдарның дургузунда ийи кезекке чарылган боон артышаан. Көрейлер бодунуң төрээн чуртунуң ийи чарылганын үргүлүү болап, ону катап каттыштырары бодунар дээрзинге бүзүреп турар. Көрей Улус-Демократтыг Республика америк шериглерни Мурнуу Көрейдеи соңгаарладыышкын чокка база бүрүн үндүрери дээш, чүрттуң тайбын, демократтыг каттыжары дээш шиитпирлиг демиселди чорудуп турар.

Көрейниң хосталгазы дээш амы-тынын берген совет кижилериң турасказалын көрей улус ыдыктыы-биле өөрээп чоруур. Хостуг Көрейниң хамаатыларының тургускан хөй санныг турасказалдары ол дугайын тодаргай хереченнел турар. Оларның бирээзинде — Пхеньянда Моранбон даанын кырында тургускан өндүр-чаагай турасказалда мынча деп сиилип бижээн: «Япон кулданыышкындан көрей улустуң хосталгазын база хамаарышпас чоруун хандырып берген Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң маадырлыг шериниче мөнге алдар!»

Ол өндүр-чаагай турасказал делегейниң ийиги дайынының чылларында совет улустуң болгаш оон Чепсектиг Күштериниң үлүг-хуузунга онаашкан хосталгалыг улуг хүлээлгениң дугайын кезээ мөңгеде сагындырып келир.

В. МОРОЗОВ,
шериг эртемниериниң кандидалы, ПМА-ның шериг айтырыгларының талазыбиле тайылбырлакчызы.

СОВЕТ УЛУСТУҢ МААДЫРЛЫГ ЧОРУУ

БЕЛГРАД. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң чогаалдарының чыындызын ында серб-хорват дыл кырында парлап үндүрген. Номда «Бичин чер», «Катап тургузуушкун» болгаш «Кур чер» деп сактыышкыннар киргеи. Номну фоточуруктар-биле каастаан.

Совет Эвилелиниң эң чаа төөгүзүнүн үш үезин сактыышкыннар хаара туткан деп, номда эге сөстө демдеглээн. Чугула болуушкуннарның дорт киржикчизи болганда Л. И. Брежнев дайынның болгаш күш-ажылдың маадырларының чайынналчак овур-хевирлерин тургускан. Ол оңгу иштинге солдаттар-биле кады, ажылчыннар ортузунга, баштайгы кур чержилер болур көдээ ажыл-агыйның ажылишчилериниң аразынга чурттап чораан болгаш ол болуушкуннар-биле кады дайын үезинде база тайбын үеде совет улустуң шудургу болгаш маадырлыг чоруунуң онза чижектерин көргүскен.

Сөстүң эң-не калбак утказы-биле алырга, политиктиг ажыл сактыышкыннарның үндезини болган. Л. И. Брежнев совет дайынчыларның массалыг маадырлыг чоруунуң дугайын бижээн. Бистер югославтар, оларның эрес-дидим чоруун бедин-биле үнелеп турар бис, чүге дээрге улус-хосталгалыг дайынның үезинде бис боттарывыс база ындыг шынарларны илередип көргүскен бис.

Л. И. Брежнев кезээде болуушкуннарның ортузунга чоруп келген. «Запорожсталь» деп металлургия комбинадын, «Днепрогэстэ» катап тургузарының хөрээнге, он-он улуг болгаш биче заводтарны, чаа чуртталга районнарын база оруктарны тударынга ол бодунуң бүгү күжүн берип турган.

Л. И. Брежневтиң ажылхеректеринде коммунистиг идеалдарга чайгылыш чок шынчы чорук, салган сорулгаларны күүседнринге, кандыгдаа айтырыгларны шиитпирлээринге кызымаккай чорук ышкаш оон ындыг онзагай талалары илереттинген. Ол бодунуң энтузиазмы-биле өске кижилерни сорук киирип чораан, а оларга бодунуң хамааржып турары-биле оларның бүзүрелин болгаш хүндүткелин чаалап ап турган. Номдан Л. И. Брежневти бис ындыг кылдыр көрүп турар бис деп, эге сөстө онзалап демдеглээн.

ДЕЛЕГЕЙ ПОЛИТИКАЗЫНЫҢ САЛДАРЛЫГ ФАКТОРУ

Гаванага сентябрь 3-тен 7-ге чедир болган каяа-даа каттышпас чурттарның күрүне болгаш чазак баштыңнарының VI конференциязы бодунуң ажылын чедиишкинниг дооскан. Ол болза империализмге, колониализмге, расизмге болгаш агрессияга удур демиселге хөгжүп орар чурттарның чаңгыс эвиниң болгаш сырый каттыжыышкынының улуг көргүзүү болган.

Бодунуң тургустунуп келген үезинден бээр эрткен 18 чылдарның дургузунда каяа-даа каттышпазының шимчээшкини улуг база алдарлыг орукту эткен. Гавана конференциязының даргазы Фидель Кастрога СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң чагаазында онзалап демдеглээни ышкаш, амгы үеде каяа-даа каттышпазының шимчээшкини делегей политиказының салдарлыг фактору болу берген.

Бодунуң туруп келген үезиниң дургузунда каяа-даа каттышпазының шимчээшкини империализмниң нүүтериниң, оон Пекинде агентилериниң болгаш өске-даа талаларының талазындан кажан-даа ындыг калчаалыг халдаашкынларга таваржып көрбээн. Конференцияның мурнунда эрткен үе дургузунда олар шимчээшкинниң ёзулуг сорулгаларын хажыдарынче болгаш оон хүрээлеңин чарарынче бүгү-ле аргалар-биле чүтүп турган.

Гаванага болган шуулган ол чимзениишкиннерге шиитпирлиг ойтур шавыышкынны берген. Оон киржикчилериниң хүлээп алган Түннел декларациязында Азияда, Африкада болгаш Латин Америкада хөй миллион кижилериң эрге-ажыктарынга хамааржып турар хөй санныг айтырыгларның дайынчы шиитпирлери бижиттинген. Оларның аразында—боо-чепсектиг бүгү-ниити болгаш долу дүжүрери дээш, колониализмни болгаш расизмни, империалистиг шериг базаларын база блоктарны долузу-биле чок кылыр дээш, делегейниң садыг-экономиктиг харылзаларынга чептүг системаны тургузары, хосталган аныяк нүрүнелериниң экономиказынга багай салдарны чедирип турар хөй национал-дыг монополияларның төргиидеримн чок кылыры дээш демисел киргеи.

Каяа-даа каттышпазының шимчээшкини улустарның национал хосталгазы болгаш деңзергези дээш демисежип турар, делегей капиталының оларны мөлчүүрүп сөксадырын негеп турар болганда ол шимчээшкинге империализм көөр хөөн чок боол турар деп, конференцияга демдеглээн. Ол үптелгениң хемчеглериниң дугайын мындыг сан-түү хереченнел турар. Хөгжүп орар чурттар Барыын чүкке оларның хереглеп турары фруктуларның 40 хуузун, чигирниң 75 хуузун, ристиң 36 хуузун, кофениң 96 хуузун, тудуг ыяжының 62 хуузун, демир рудазының 46 хуузун, бокситтерниң 72, никельдиң 92, суун одаар чүүлдүң 90 хуузун садып турар.

Бо бүгү турбуже ол чурттарның улустарынга аш-чут, ядараңгай чоруп болгаш хоочураан аарыглар онаашкан. Чыл келген тудум оларның барыын чүктүү чээли берикчилеринге ерези өзүп турар. Амгы үеде ол өре кончуг хөй түңге чедип, 300 миллиард доллар четкен деп, Түннел декларацияда онзалап айыткан.

Антиимпериалистиг үндезинге каяа-даа каттышпас чурттарның чаңгыс эвин болгаш эп-сеткил каттыштырылгазын быжыглааш, Гавана конференциязы тайбың болгаш делегейниң эйыыл чок чоруу дээш, экономиктиг хөгжүлде болгаш социал депшилге дээш улустарның демиселин нүштелдиреринге улуг салыышкынны киирген.

(СЭТА).

КЫДАТТЫҢ ЧИМЗЕНИИШКИННЕРИ

ХАНОЙ. (СЭТА). Вьетнамбиле кызыгаарда шериглерни меөнизэрий Кыдаттың чагырыкчы бөлүктери уламчылавышаан деп, Ханойнуң радиозу дыныаткан. Кызыгаар чоогунда 12 кыдат дивизияны болгаш 6 шериг корпустарын меөнизэн. Оон-биле кады камгалал быжыгланыышкынныарын база тудуп турар. Вьетнам-кыдат кызыгаарының бүгү дургузунда байдал улуг дүшкүүрлүг болуп хевээр арткан деп, радио демдеглээн.

Дөрт кыдат дивизияны кыдат-лаос кызыгаарны дургаар меөнизэн деп, радионун дамчыдылгазында база айыткан. Лаоска саботаж акцияларын чорудары-биле хоралакчы бөлүктерни кыдаттар ЛУДР-же чорудуп турар. Кампучияның революстуг шериглериге чылча шаптырган Пол Потуң дээрбечи бөлүктериниң артынчыларынга шериг болгаш санхее деткимчезин көргүзүп Пекин уламчылавышаан.

Пекиниң эрге-чагырганларының бо бүгү чөнгээлиг хөделиишкиннери болза Кыдаттың Вьетнамга, Лаоска болгаш Кампучияга удур агрессияга дүргени-биле белеткенип турарының бадыткаашкыны болур деп, Ханойнуң радиозу онзалап демдеглээн.

ХАНОЙ. (СЭТА). Вьетнамның ВИА информация агентилелиниң дыныадып турары-биле алырга, кыдат шериглер кыдат-вьетнам кызыгаарны дургаар дүшкүүрлүг чорукту күштелдирериң уламчылавышаан, августуң төнчүзүнде болгаш сентябрьның баштайгы хүннеринде боо-чепсектиг оон чөнгээлээшкиннерин чоруткан. Кыдат шериг кезектера Хатуен, Хоанглиеншон, Куангинь, Лайтау мөжуларның суурларынче хөй удаа кирип, вьетнам кызыгаржыларже болгаш тайбың чурттакчыларже бооляп турганнар. Вьетнам девискээрже кыдат агентилерни база чорудун турар.

Ол-ла үеним дургузунда кыдат шериг корабльлери Дананг чоогунга, Тоннин мугулдурунга болгаш өске-даа хөй черлерге ВСР-ниң девискээр сугларының кызыгаарларын хөй удаа үреп келген.

Кыдат шериглериниң боо-чепсектиг турамыккай чөнгээлээшкиннери вьетнам улустуң киленнээшкинин болдурган. Ол можуларның чөгсектиг күштери болгаш чурттакчы чону кызыгаар үдечилериниге өйтүр шавыышкынны берип, оларны кызыгаар даштынче үндүр ойлаткан.

Кыдат чөнгээлээшкиннер ийи чурттуң аразында кызыгаарга дүшкүүрлүг чорукту чидиглендирип, Вьетнамның девискээриниң будун чоруунга семеп турары болур. Бодунуң чөнгээлээшкиннерин кыдат тала сөксадыр ужурлуг. Болуунуң хөделиишкиннериниң чөжүктары дээш ол тала долу хармысалгалыг болур деп, ВИА онзалап айыткан.

АТ САЛГАН

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). Бүгү-эвилелдиң «Сельхозпромэкспорт» деп үндүр-киир салар каттыжыышкыны биле «Монголкомплектимпорт» деп моол каттыжыышкынның аразында долгандыр турар бойдус талазы-биле КНО-нуң программазында (ЮНЕП) көрдүнген Гобинин улуг камгалал черин тургузар талазы-биле ажылды боттандырып чорударынга кады ажылдажылга дугайында дугуржулгада атты аная салган.

Камгалал черинің девискээри бөш миллион гектар шөлдү ээлээн болгаш Заалтай Гобиэи болгаш Джунгар Гобиэи деп ийи участоктан тургустунган.

Тургузуп турар камгалал черин болза чүгле Моолдун эвес, харын делегейниң эң улуг национал парктарының бирээзи болур. Оон девискээринде Пржевальскийниң аңды, куланнар, черлик тевелер, гобби адыглары, ирбиштер, аргаллар, сайгактар ышкаш мындыг човар дириг амытаннар бар. 300 ажыг хевириң үнелиг үнүштери база бар. Оларны камгалаары эртем талазы-биле улуг ужур-дузалыг.

ХООРАЙДА УРУГЛАР ТРАМВАЙЫ

Пассажирлери чүгле уруглар болур трамвайны Эстониянның найысылалында ажылдадып эгелээн.

Трамвайны уруглар тоолдарының болгаш мультфильмнерниң маадырларының чуруктарындан дораан-на таныш кээр. Олурар черлерге уруглар ойнап, музыка дыңнап азы соңга өттүр хоорайды хайгаарап болур.

Бир шак дургузунда трамвай Таллинни дорт кеже бээр. Хоорайның чаш чурттакчылары революсчу болгаш дайынчы алдарның черлери-биле таныжып, Тиилелге шөлүбиле эртерлер. Уруглар чаа Таллинни— бедик бажыңкарны, амгы үениң чурттал-га бажыннарының кварталдарын, ногаан парктарны болгаш скверлерни көөрлер.

(СЭТА-ның корр.).

Таллин.

„ХҮНЧҮГЕШТИҢ“ ЭЭЛЕРИ

Улуг, делгем соңгаларлыг, ийи каът даш бажың. Уруглар ойнаарынга таарыштыр кылып каан янзы-бүрү ойнаар черлер ооң чанында дыка-ла хөй. Оларның өңцерии безин алдын-сарала кылдыр каастаан, шынап-ла кижи магадап ханмас. Селгүүстээшкин үезинде моон бичиилериң чайтанчыг үннери үзүктелир эвес. Кыйыы-биле эртип чыткан бичии уруглар, чайгаар-ла олче тыртыла бээр.

Наймысылал Кызылдың төп кудумчуларының бирээзинде турар «Хүнчүгеш» ясли-сад бо-ла болгай. «Хүнчүгештің» ээлери кымнар деп бодаар силер? «Тыва тудут» трестиң ажылчыларының уруглары мында амыр-шөлээн өзүп-доругун турарлар. «Хүнчүгеш». Ады безин онзагай, чараш. Чүк бүрүзүнден хүрээлээн делгем соңгалар дамчыштыр хүннүң херелдери ясли-садтың өрээлдерин чырыдып турар. Хүн, агаар, чырык ышкаш магалыг чаагай чүве кайдал, бичии уруглардың кадыкшылынга, өзүлдезинге ол бүгү онза-ла чугула.

Бирги каътта улуг эвес өрээлчигешке ясли-садтың эргелекчизи Надежда Максимовна Беленкова-биле ужуражы берген бис. Бичии ооң эдерткен херээжен кижи-биле чугаалашкан олурдулар. Ол аразында чаштарның чурттан турары хүнүнээректээн булуңчуңажын эргип, соныуургаан бис. Каяа-даа баарга өңүгүр, чырык, арыг-шевер. Бичиилер ойнап хөглээн. Чаштарның эргезинде бүгү-ле чүүлдерии белектеп тургускан. Делгем ойнаар өрээлдер, удуур черлер, күш-культуралаар, кичээлдээр өрээлдер. Чаптанчыг чараш ойнаарактар, янзы-бүрү дериг-херекселлер. Методика кабинеди. Ында бичии уруглардың кичээлдеринге хереглээр бүгү-ле чүүлдери бар. Бодап-даа көрүңер даан. Чаа-ла бүт кырынга туруп, дидим эвес базымчыгаштары-биле шенеттинип турар чаптанчыгбайлардан эгелээш школаже киреринге белеткенген шору улуглар-ларынга чедир уруглар-ны улут.-биче, чараш-багай, хөй-өөрээш дээн чижектиг амыдыралчы биилиглерге өөредиринге хөй-ле чүүлдер херек.

Ам Надежда Максимовнага сөстен берээлиңер:

— «Хүнчүгеште» барык 200 чыгам уруг бар. Назы-хар аайы-биле алды бөлүкте оларны хувааган. Бисте бир хардан чеди хар чедир уруглар турар. Хензиг бичезинде келгеш, школага киргиже чедир уруглар-ны өстүрүп, өөредип, кижизидип турар бис. Харысалга улуг — деп, ол демдегледи. — Колдуунда-ла тудуг организацияларының ажылчыннар уруглары мында турар. Чамдык өг-бүлелерден ийи-ийи-даа уруглар бар. Чижээлээрге, Мар-оол Аракчааның Лаура биле Алтынай деп ийи кызы, А. Степановтуң ийи оглу, Тамара Топоеваның кыстары дээш өске-даа.

Ясли-садтың эргелекчизи коллективтиң ажыл-ишчи кежээлериниң дугайында база чугаалаан. Улуг бөлүктүң кижизидикчилери Анна Петровна Карлова, Галина Павловна Огнева, поварлар Анисия Ивановна Иванова, Екатерина Константиновна Сазонова болгаш өскелер-даа коллектививде мактадыг. В. И. Кузнецова биле А. Я. Илюшина — ясли бөлүүнүң кижизидикчилери. Ажылынга бердинген, бедик харысалгалыг ажылдакчылар. «Хүнчүгеште» ажылдан турарларның хөй кезин арга-дуржулгазы бедик, хөй чылларда ажылдап келгеннер.

Ажылчыларның уруглар-ынга таарымчалыг байдал тургустуунган. Дүн-хүн дургузунда ажылдаар тускай бөлүк база бар. Хөй уруглар-лыг өг-бүлелер, бот-нелер болгаш чурттап турар чери ырак чамдык улус уругларын аңаа тургузуп болур арга бар.

Уруглардың аъш-чем хандырылгазын улам экижидер дээш сагыш салып турар. Эт, сүт аймаа-биле хандырылга багай эвес. Трестиң талазындан чайгы үеде кадыкшылга сезону дээш акшаны база тускайлап берип турар. Ынчалза-даа ногаа аймаан чүгле рыноктан садып тып алыр. Магазиннерде ногаа чок. Уруглар ногааны чайын эвес, чүгле күзүн чип эгелээр аргалыг боолп турар ышкажыл.

Бир уругнуң чеминге хүүде 82 көпеек чарыгдаары көрдүнген. Ада-нелерден кирип турар акша ооң чүгле кезик хирезин дуглап турар. Арткан кезиин кым төлөп турарыл ынчаш? Күрүнеиниң күсели-биле төлөп турар. Чаштарның ажаалдазы, кижизидилгезин дээш бистиң күрүнеивис доктаамал сагыш салып келген болгаш салыл турар. Совет чаштарының келир үези кайгамчык, бичии кижи өзүлүг төлептиг хамааты болуп оссун дээш сагыш салышкын улуг. Ону чаңгыс «Хүнчүгештин» чижээнден безин көрүп болурдур.

Бүгү-ле чүве дең-дескиде-кылаң тас эвес болдур ийин. Чеднмче чок чүүлдер дугайын ясли-садтың ажылдакчылары сагышсырал-биле демдеглеп турдулар. Өске бүгү уруглар албан черлери-биле бир дөмей, хандырылгада мындыг таарымча чок чүүлдерни айтып болур. Бирээде, уруглар-га мебель аймаа тывылбас, (ылаңгыя бичии столдар, сандайлар), ийиде, ойнаарактар чедишпес, уруглариың кайгамчык чараш магазинин «Детский мирден» ойнаарактар садып тып алыры берге, чок-ла болза эвээш саныг ойнаарактар келир, хөйнү садып алыр дээрге, чедишпейн баар. Бо айтырыгны канчаар шинтпирлезе чогуурул? Садыг организацияларының, ол ышкаш өске-даа аңаа хамаарылгалыг черлериң мурнуига айтырыгны тургузар үезин келген.

Аъш-чем аймааның ассортиментизи база ындыг-ла өлбек эвес. Бичии кижилерге эргежок чугула янзы-бүрү соктар (хандылар) барык-ла чок апарган деп хомудап турары черле чөптүг.

Надежда Максимовна-биле база катап ооң кабинединге ээп келген бис. Чугаавис уламчылавышаан. Бо чылын олардан 25 кижини школаже үдээн, а ынчаарга 22 бичии уруглар ында киргеп. Ол хүн эң сөөлгү уругну ясли-садка хүлээп алган. Ол «Кызыл тудугнуң» ажылчыннары Виктория болгаш Хеймер-оол Аппаларның оглу Артур болган. Ада-иезин бичии оглу дээш ам сагыш амыр болганнар. Чүге дээрге ол ам «Хүнчүгештиң» база бир кижизиттиргеннериниң бирээзи апарган.

Бистиң уругларывыс мынча деп ырлажып турарлар:

Алдын хүнүм хүннеп турзун,
Ак-көк дээрим аяс турзун,
Аваам база чурттап чорзун,
А мен база кады чоруйын!

Совет чаштар делегейде эң-не аас-кежиктиглер. Олар бүгү талалыг сагыш салышкынга бүргеткен. Чүге дээрге уруглар бисте эң-не ямбылыглар, олар — чуртунуң келир үезин.

Б. ДИРЧИН.

ЧУРУКТАРДА: Кызылда «Хүнчүгеш» ясли-садтың бичии уруглары ойнап-хөглеп, чемненип турлар.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

ЧАСПАС АДЫГЖЫЛАР

Россия Федерациязының «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң бирги чери дээш ча адарының чемпионады бистиң республиканың найысылалының «Хүреш» стадионунга сентябрь 5—8 хүннеринде болуп эрткен. Бо маргылдаага Бурят, Тыва, Якут АССР-лериниң, Чита, Челябинск хоорайларының шилиндек ча адыкчылары киришкен. Оларның аразынга шаңналдыг черлерни алыр дээш спортчу демисел баштайгы хүнден төнчүзүнге чедир шыңгыы болган.

Эр улустан «М-1» деп мергежилгеге ча адарынга Бурят АССР-ниң төлээзи ССРЭ-ниң спорт мастери Виктор Гуров 1179 санны аткаш, өөрүн мурнай берген. Спорт мастериниге кандидат Александр Лещук (Челябинск) биле спорт мастери Борис Цыдынов (Бурят АССР) ийиги-үшкү, черлерни алгаанар. Тываның төлээлеринден баштайгы ийи хүнде эки көргүзүгүнү спорт мастериниге кандидат Евгений Тутатчиков чедип алгаш, алдыгы черни ээлээн.

«М-1» деп мергежилгеге ча адарынга Бурят АССР-ниң командазы бирги, Тываның төлээлери ийиги, Челябинскиниң ча адыкчылары үшкү черни алган.

Сөөлгү ийи хүнде эрткен «М-2» деп мергежилгеге маргылдаага херээженнерден Раиса Туваатчикова кымга-даа аштырбаан. Ынчангаш бо спортчу ча адарынга мергежилдиин база катап көргүскен.

Херээженнерден «М-1» деп мергежилгеге ча адарынга баштайгы ийи хүнде Тываның төлээзи спорт мастериниге кандидат Галина Огнева бирги черни ээлээн. Чита областан келген спорт мастериниге кандидат Валентина Иринчинова ийиги черни алган.

Бирги, ийиги хүннүң түңнели-биле алырга Бурят, Тыва АССР-лериниң, Челябинскиниң командалары эки түңнелдерни чедип алган.

Маргылдааның үшкү-дөрткү хүннеринде «М-2» деп мергежилгеге ча адарының маргылдаазы болган. Орта база-ла үстүнде ады үнген спортчулар тергиидээнер.

Ниити команда талазы-биле Бурят АССР-ниң «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң шилиндек командазы бирги черни алгаш, Россия Федерациязының «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң шилиндек кубогу-биле шаңнаткан. Ийиги черни Тыва АССР-ниң, үшкүзүн—Челябинскиниң ча адыкчылары ээлээн.

Эр улустан 90, 70, 50, 30 метр хемчээлдерге ча адарынга Бурят АССР-ниң төлээзи Виктор Гуров бирги черни алгаш, тулган чемпион болган. Тываның эр спортчуларындан кым-даа шаңналга четпээн.

Херээженнерден 50, 30 метр хемчээлдерге Галина Огнева (Тыва АССР) бирги черни ээлээн. 70, 60 метр хемчээлдерге Чита чурттуг Валентина Иринчинова бирги черни алган. Галина Огнева ийиги шаңналдарга төлептиг болган. Ынчангаш маргылдааның тулган чемпиону атты В. Иринчинова чедип алган.

Маргылдааның типлекчилериңе мактал бижиктерни, тураскаалдыг белектерни, хөрек демдектерни тывыскан.

Россия Федерациязының «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң шилиндек командазының кежигүннерни маргылдаа доозулган соонда шилип алган.

Т. ХЕРТЕК.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

Телевидение

СЕНТЯБРЬ 9-ТА БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00 — «Ye», Информастыг программа. 10.45 — «Будильник». 11.15 — «Совет Эвилелинге бараан бооп тур мен!» 12.15 — «Тоол аалдап келген». «Хөглүг дүш, аазы каткы болгаш карак чажы». Уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы. 13.20 —«Көдөөге дамчыдылга». 14.20 — «Музыкалыг киоск». 14.50 — «Руде право» солуунуң шаңналы дээш делегей маргылдаазы. ССРЭ-ниң шилиндек командазы — Канаданың шилиндек командазы. Чехословакиядан дамчыдылга. 16.40 — «Театр шинзи». П. Бомарше— «Дүвүренчиг хүн, аазы Фигаронуң өгленгени». Москваның сатира театрының фильм-шинзи. 19.30 — «Делегей байдалы». 20.15—«Бөгүн—Танкистер хүнү». Курган чер шериглериниң кол командылакчызы. ССРЭ-ниң камгалал министриниң оралакчызы, Армия генералы, Совет Эвилелиниң Маадыры И. Г. Павловскийниң чугаазы. 20.30 — 21.30 — «Кино аян-чоруктар клуву». Дамчыдылганы Ю. А. Сенкевич чорудар. 22.30 — «Ye», Информастыг программа. 23.05— «Силерге, көдөөниң ажыл-ишчилери». Концерт. 23.50—00.30 «Музейлерде болгаш делегей залдарында». «Чурулга уран чүүлүнде күш-культура болгаш спорт» деп Бүгү-эвилелдиң чурулга делгелгези. Төңгеңде — медээлер.

СЕНТЯБРЬ 10-ДАН 16-ГА ЧЕДИР ТЕЛЕВИДЕНИЕ

Понедельник

СЕНТЯБРЬ 10-ДА БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Ye». Информастыг программа. 10.40—Эртенги гимнастика. 11.05—Мультфильмнер программазы: «Баранкин, кижи бооп көрем», «Футбол ойнап билбес өдүрек оглу». 11.35—Уруглларга фильм. «Ажыттынмаан ортулуктар». Уран-чечен телефильм. 12.40—«Дириг амытаныар дугайында». 13.40—Медээлер. 13.45—16.00—Чапсар. 16.00—Медээлер. 16.20—«Сибирьде болгаш Ыраккы Чөөп чүкте». Кинопрограмма: «Саянның сылдызы», «Хуу вариант», «Чонар-Даш». 17.05—«Аваның школазы».

КЫЗЫЛДАН

17.35—«Петр Кончаловский». Документалдыг фильм. 18.05—Телемедээлер. 18.20—«Улусчу контроль». Дамчыдылга. 18.50—Телемедээлер. 19.00—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

19.05—«Беш чыл. Дөртү чылы». «Хибиниң апатиди». Дамчыдылгага ССРЭ-ниң химия үлетпүрүүнүң министри Л. А. Костандов, СЭКП Мурманск обкомунуң бирги секретары В. Н. Птицын киржир. 19.35—Гвадалахара хоорайның (Мексика) университединиң аас чогаал ансамблиниң концерти. 20.05—«Базындырганнар болгаш дорамчылаткаңнар». Ф. М. Достоевскийниң романы-биле. ССРЭ-ниң Күрүнеиниң үлегерлиг Биче театрының фильм-шинзиниң баштайгы көргүзүү. 22.30—«Ye». Информастыг программа. 23.05—01.05—«Руде право» солуунуң шаңналы дээш хоккей талазы-биле делегей маргылдаазы. ССРЭ-ниң шилиндек командазы — Финляндияның шилиндек командазы. Чехословакиядан дамчыдылга. Чапсарда —«Бөгүн делегейде». Информастыг программа.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

17.35—«Бурунгаар, ооладр!» 18.35—«Телестадион».

КЫЗЫЛДАН

19.05—20.15—«Үжен ийи аттыг чораан мен». Уран-чечен фильм.

Вторник

СЕНТЯБРЬ 11-ДЕ БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Ye». Информастыг программа. 10.40—Эртенги гимнастика. 11.05—Ф. М. Достоевский. «Базындырганнар болгаш дорамчылаткаңнар». ССРЭ-ниң Күрүнеиниң үлегерлиг Биче театрының фильм-шинзи. 13.35—Медээлер. 13.40—17.05—Чапсар. 17.05— «Людвиг ван Бетховен». 17.50—«Орус чугаа».

КЫЗЫЛДАН

18.20—Уруглларга фильм. «Корабльге парус чүге хереглил», «Агаар шариги чүге ужуп уне бээрил». 18.45—Телемедээлер. 19.00—«Ажылчын». Телефильм. 19.15—«Хөйниити амыдыралының экраны». Дамчыдылга. 19.45—Телемедээлер. 19.55—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00—«Уруглларга шүлүктер». 20.15—Бөгүн делегейде. 20.30—«Ажыл-агый механизмин сайзыраңгайжылдар». «КамАЗчылар чугаалап тур». 20.50—Орус болгаш совет авторларының чогаалдарын ССРЭ-ниң улустуң артизи Е. Н. Гоголева номчуур. 21.30—«Эрги танго». Музыкалыг телефильм. 22.30—«Ye». Информастыг программа. 23.05—«Чүл ол? Кымыл ол?» Документалдыг фильм. 23.15—01.15—«Руде право» солуунуң шаңналы дээш хоккей талазы-биле делегей маргылдаазы. ССРЭ-ниң шилиндек командазы — Швециянның шилиндек командазы. Чехословакиядан дамчыдылга. Төңгеңде —Бөгүн делегейде. Информастыг программа.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.20—София хоорайының улус Советинин танцының «Средец» ансамблиниң концерти. 18.45—А. Афиногеновтуң чогаалдары. 19.30—«Эртемниң чедишкиннери».

КЫЗЫЛДАН

20.00—21.15—«Мерген угаанныг болурунга бөдүүнү четчир». Телешин. 1-ги сериязы.

Среда

СЕНТЯБРЬ 12-ДЕ БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Ye». Информастыг программа. 10.40—Эртенги гимнастика. 11.05—Мультфильмнер программазы: «Синюшка кудуу», «Сактып тур мен». 11.35—Найырал концерти. 12.35—«Кино аян-чоруктар клуву». 13.35—Медээлер. 13.40—15.30—Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

15.30—«Орус дыл өөренип турар бис». Телекичээл.

МОСКВАДАН

16.00—Медээлер. 16.20—Социалистиг чурттарының документалдыг телефильмнериниң программазы: «Ыяш дугайында баллада», «Балтика чаңгыс», «Улустун ус-тывыжы». 17.00—«Звездочет». Тележурнал. 17.55—Молдавияның, Белоруссияның, Грузияның мырхөгжүм ансамбльдериниң оюн көргүзүү.

КЫЗЫЛДАН

18.10—Телемедээлер. 18.25—«Галина Николаева». Документалдыг фильм. 18.45—«Амыдыралга кирип тура». Дамчыдылга. 19.15—Телемедээлер. 19.25—«Бистиң почтавыс». Дамчыдылга. 19.55—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00—«Хөглүг нотолар». 20.15—Бөгүн делегейде. 20.30—«Алкоголизм». Эмчиниң беседазы. 21.00—«Оглунуң оглунуң оглунга арга-ыяш». Документалдыг телефильм. 21.15—«Амыдыралга ыр-биле». Аныяк күүседикчилериниң Бүгүэвилелдиң телеконкурсуу. 22.30—«Ye». Информастыг программа. 23.05—А. Балаштың ырлары. Киевтен дамчыдылга. 23.30—01.15— Футбол талазы-биле Европаның чемпионады. Грециянның шилиндек командазы—ССРЭ-ниң шилиндек командазы. Грециядан дамчыдылга. Төңгеңде — Бөгүн делегейде. Информастыг программа.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.10—«Океан». Владивосток хоорайга эрткен телефильмнериниң «Бистиң амыдыралывыстың совет хевири» деп Бүгү-эвилел фестивалынга шаңнаткан фильм. 18.40—«Харыылаңар, горнистер!» 19.10—Эфиопияга революция хүнүнүң 5 чыл оюнга. «Эфиопияның автогравы». Документалдыг телефильм.

КЫЗЫЛДАН

20.00—21.25—«Мерген угаанныг болурунга бөдүүнү четчир». Телешин. 2-ги сериязы.

Четверг

СЕНТЯБРЬ 13-ТЕ БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Ye». Информастыг программа. 10.40—Эртенги гимнастика. 11.05—«Харыылаңар, горнистер!» 11.35—«Петр Мартынович болгаш улуг амыдыралдың чылдары». Уран-чечен фильм. 13.40—Медээлер. 13.00—16.00—Чапсар. 16.00—Медээлер. 16.20—«Серемчиледдиг болуңар, от!» Кинопрограмма: «Өрттер болгаш хоойлу», «Өрттен айыл турбазының хемчеглериниң дугайында үүну биилп алыр ужуралгул». 16.55—«Шыдыраа школазы». 17.25—«Материя болгаш медерел».

КЫЗЫЛДАН

17.55—Уруглларга фильм. «Зум-зум». Ойнаарактыг фильм. 18.10—Телемедээлер. 18.25—«Делегей байдалының дончулады». Дамчыдылга. 18.35—«Шүлүкчүнүң хоорайы». Документалдыг фильм. 18.45—«Көдөө амыдырал». Дамчыдылга. 19.15—Телемедээлер. 19.25—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

19.30—«Лесдревмаш-79». Делегей делгелгезинден репортаж. 20.00—«Чурук бүрүзүнде—хүн». 20.15—«Бөгүн делегейде». 20.30—«Маадырлыг чорук». 21.00—«Ынакшыл бергенивисте». Фильм-концерт. 21.20—«Инспектор Гул». Уран-чечен телефильминиң баштайгы көргүзүү. 1-ги сериязы. 22.30—«Ye». Информастыг программа. 23.05—Узбекистанның уран чүүлүнүң мастерлериниң концерти. 00.10—00.25—Бөгүн делегейде.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

17.55—Фортепиано музыказының концерти. 18.30—«Бо эдептиг делегей». Школаларга литературалыг викторина.

КЫЗЫЛДАН

19.30—20.50—«Улуг орукта». Телешин.

Пятница

СЕНТЯБРЬ 14-ТЕ БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Ye». Информастыг программа. 10.40—Эртенги гимнастика. 11.05—«Сылдыстыгаш». Уруглларга киноальманах. 12.00—«Инспектор Гул». Уран-чечен телефильм. 1-ги сериязы. 13.10—Делегей конкурстарының лауреады С. Слепокуров ойнаар. 13.40—Медээлер. 13.45—17.20—Чапсар. 17.20—ССРЭ улустарының ырлары болгаш танцылары. 17.50—«Төрээн бойдус».

КЫЗЫЛДАН

18.10—Телемедээлер. 18.25—«Чоинуң уран чүүлү». Дамчыдылга. 18.55—«Челээш». Дамчыдылга. 19.25—«Тыва неделя». Информастыг программа. 19.45 — «Чаагайжыдылганы — хүн бүрүнүң кичээнгейинге». Дамчыдылга. 19.55—Чарлалдар. 20.00—Телефильм.

МОСКВАДАН

20.15—Бөгүн делегейде. 20.30—Норильскиниң даг-металлургия комбинадының орус улустуң ырларының ниити ырызы ойнаар. 20.45—«Ном тайбынга болгаш депшилгеге бараан бооп турар». Москвада номнуң ийини делегей делгелге-ярмарказының дугайында. 21.20—«Инспектор Гул». Уран-чечен телефильминиң баштайгы көргүзүү. 2-ги сериязы. 22.30—«Ye». Информастыг программа. 23.05—01.15—«Руде право» солуунуң шаңналы дээш хоккей талазы-биле делегей маргылдаазы. ЧССР-ниң шилиндек командазы — ССРЭ-ниң шилиндек командазы. Чехословакиядан дамчыдылга. Чапсарда—Бөгүн делегейде. Информастыг программа.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.10—«Москва болгаш москвачылар». 18.40—«Аныяктарның адрестери». 19.25—Шулукчу В. Будилич. 19.45—«Уруглларга дириг амытаннар дугайында». Ленинградтан дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН

20.15—21.35—. «Медалдың үшкү талазы». Уран-чечен телефильм.

Суббота

СЕНТЯБРЬ 15-ТЕ БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00 — «Ye». Информастыг программа. 10.40 — Эртенги гимнастика. 11.05 — «АБВГДейка». 11.35 — «Силерге, аданелер». 12.05 — «Инспектор Гул». Уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы. 13.15 — «Брянск». Документалдыг телефильм. 13.30 — «Эртенги почта». Музыкалыг программа. 14.00 — «Эки бараанларны хөйнү». 14.30 — «Спортлото» тиражы. 14.45—«Москва Кремлиниң архитектуразы». «Ханалар болгаш суургалар». 15.15 — «Тиилекчилер». Фронтучу өңүүктериниң клуву. 16.30 — Бөгүн делегейде. 16.15 — «Кадыкшыл». Эртем-тайылбырладыг программа. 17.30—«Челээш». Улус чогаадылгазының телепрограммаларының 3 Делегей фестивалы. Швеция. 18.00 — «Билдингир-даа бол алдептиг». 19.00 — «Музыкалыг киоск. «Юссикениң чеди өңүүктери». Мультфильм. 19.25 — «Силериң чагаалаарыңар-биле». Арга-арыг ажылдакчызының хүнүне музыкалыг программа. 20.10 — «Правда» солуунуң политиктиг тайылбырлакчызы Ю. А. Жуковтуң делегей байдалының дугайында беседазы. 20.55 — «Кинопанорама». 22.30 — «Ye». Информастыг программа. 23.05 — Футбол талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады. «Динамо». (Тбилиси) — «Спартак». Тбилисиден дамчыдылга. 00.35 — 01.35— «Даштыкы эстраданың аялгалары болгаш ритмнери». Төңгеңде—медээлер.

Воскресенье

СЕНТЯБРЬ 16-ДА

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00 — «Ye». Информастыг программа. 10.40 — «Зарядкага чыскаалыңар!» 11.00 — «Будильник». 11.30 — «Совет Эвилелинге бараан бооп тур мен!». 12.30 — «Тоол аалдап келген». «Айболит болгаш Бармалей», «Оорлаттырган хүн». Мультфильмнер. 13.10—«Бөгүн —Арга-арыг ажылдакчызының хүнү». 13.30 — «Музыкалыг киоск». 14.00 — «Көдөөге дамчыдылга». 15.00 — Хамаарышпас Мексиканы чарлаанының хүнүнге. Кинопрограмма. 15.40 — «Театр шинзи». А. Корнейчук — «Платон Кречет». Биче Броннаяда Москваның шин театрының фильм-шинзи. 17.55 — Делегейниң уруглар чылынга. «Советтер чуртунуң пионериязы». Документалдыг телефильминиң баштайгы көргүзүү. 18.15 — «Кино аян-чоруктар клуву» 19.15 — «Леопольд болгаш Алдын балыкчыгаш». Мультфильм. 19.30 — «Делегей байдалы». 20.15 — «Ыр-79». 20.45 — «Уттуңдурбас кинолар», «Чаңгыс чылдың тос хонуктары». Уран-чечен телефильм. 22.30 — «Ye». Информастыг программа. 23.05—00.35 — «Силерге, көдөөниң ажылнышчилери». Концерт. Төңгеңде— медээлер.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының дыңнадып турарын өзүгаар алырга, бөгүн республикага шокар булуттаар, чамдык черлерге дымырадып чаар. Барын чүк углуг хаттың күжү секундада 7—12 метр чедер. Агаарның температуразы хүндүс 18—23, чамдык районларга 10—15 градус чылыг, дүне донаттан болур.

Кызылга шокар булуттаар, чагбас. Агаарның температуразы хүндүс 19—21 градус чылыг. Хаттың күжү кошкак.

Кино

СЕНТЯБРЬ 9-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Мультфильмнер чыындызы» 10.00, «Офицер валызы» 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.50, 20.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Тимур болгаш ооң командазы» 9.40, 11.20, «Өскенин бачыдын агартканы» 13.10, 20.00, «Чиндициээш» 15.00, 17.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Черлик барын чүкте» 9.05, 10.30, 13.45, «Тулчуушкунче чүгле «хоочуннар» чоруур» 11.55, 15.10, «Элдептиг хереженер» 17.00, 19.50 шактарда.

«ВОСТОК»: «Мугулай III Наполеон» 9.30, 11.00, «Полковник Зориниң догаалтыгы» 13.00, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЧАЙГЫ»: «Чапайның эзиржигештери» 12.00, «Хереженнер» 14.00, 16.00, 18.00, 20.00 шактарда.

СЕНТЯБРЬ 10-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Какпа» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.50, 20.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Мугулай III Наполеон» 13.40, «Холегелер дүште чиде бээр» (2 серия-лыг) 15.00, 17.30, 20.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Гулливериң аян-чоруу» 9.30, 11.10, 13.20, «Офицер валызы» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Черлик барын чүкте» 15.00, «Өскенин бачыдын агартканы» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчуу, бажыр № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторлуг 2-24-63, редакторлуг оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, карысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийже амыдырал болгаш совет тургузуг кылдыстериниң 2-37-13, пропаганда кылдызының 2-31-75, культура кылдызының 2-23-54, көдөө ажыл-агый кылдызының 2-21-47, улетүр кылдызының 2-22-64, чагаа кылдызының 2-41-27, информация кылдызының 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтериялың 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16305. Чагыг № 2163.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Төвүделиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садылының талазы-биле өскелериниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчуу, бажыр № 1).

ТС—01262.